

Συνέντευξη με τον κ. Σωπασή Νικόλαο (Σ.Ν.)
Συμμετέχει ο κ. Πετσάκης Μιχαήλ (Π.Μ.)
Κρήτη, Περβόλια Ν. Ρεδύμνης, Τ.Ε.Ι. Κρήτης (Παράρτημα Ρεδύμνου)
9 Ιουνίου 2005

Ερευνητές συμμετέχοντες στη συνέντευξη:
Θεοδοσοπούλου Ειρήνη, Φραγκούλης Εμμανουήλ

CD 1

Ερ. Σήμερα 9 Ιουνίου του 2005 έχουμε την τιμή να συνομιλούμε με τον κύριο Σωπασή Νίκο, που κατάγεται από τον Μυλοπόταμο.

Σ.Ν. Απ' τα Χελιανά.

Ερ. ...γνωστό λυράρη, απ' τα Χελιανά Μυλοποτάμου.

Σ.Ν. Ναι.

Ερ. Κύριε Νίκο από πότε αρχίσατε να καταλαβαίνετε τον εαυτό σας ότι θέλετε να μάθετε όργανο;

Σ.Ν. Κοίταξε να δεις, ο πατέρας μου έπαιζε λύρα, όταν ήμουν εγώ στα δεκατέσσερα - δεκαπέντε χρόνια, ε, ψευτόπαιζα και του πατέρα μου τη λύρα σιγά - σιγά.

Ερ. Ο πατέρας το όνομα του ήταν Χαράλαμπος;

Σ.Ν. Χαράλαμπος, ναι.

Ερ. Μπάμπη τον φωνάζανε;

Σ.Ν. Φωτζολάμπη.

Ερ. Φωτζολάμπη.

Σ.Ν. Ναι.

Ερ. Το παρατσούκλι δηλαδή;

Σ.Ν. Το παρατσούκλι, ήταν αυτό. Ναι, τον λέγαν Φωτζολάμπη.

Ερ. Έπαιζε επαγγελματικά ο πατέρας σας;

Σ.Ν. Έπαιζε κείνη την εποχή, κείνη την εποχή πρώτα απ' όλα ούτε μηχανήματα υπήρχαν ούτε τίποτα. Έπαιζε, ούτε λαγούτο, θυμάμαι και κάθιζε στη μέση - μέση του σπιτιού, σε γάμους βέβαια. Και κάθονταν στη

μέση, όπως είναι κι η παροιμία «στη μέση - μέση κάθεται» λέει «σαν τον λυράρη»;

Ερ. Ναι.

Σ.Ν. Ε, καθότανε στη μέση, ολομόναχος, ούτε λαούτο, ούτε τίποτα. Κι έπαιζε τη λύρα. Δεν ήταν βέβαια το επάγγελμα του αυτό. Ήταν γεωργός ας πούμε αλλά σε γάμους τότε...

Ερ. Τον καλούσαν.

Σ.Ν. Τον καλούσαν ας πούμε εκεί στα Λιβάδια, Χελιανά, γύρω στα χωριά εκεί πέρα, στο Μυλοπόταμο γενικά.

Ερ. Τον θυμάστε εσείς να παίζει; Τον θυμάστε να παίζει;

Σ.Ν. Πώς δεν τον θυμάμαι; Ναι.

Ερ. Έτσι σε γλέντια... αυτά πηγαίνατε να τον δείτε;

Σ.Ν. Ε... κοπέλι που ήμουν εγώ τον ακουλούδουν ειδικά στα Λιβάδια που είναι έτσι... η καταγωγή μας είναι απ' Λιβάδια. Άμα θε' να ρωτήσεις στα Λιβάδια πηγαίναμε με τα πόδια. Φεύγαμε απ το Χελιανά κι ανεβαίναμε με τα πόδια στα Λιβάδια και μ' έπαιρνε, ας πούμε, και θυμάμαι.

Ερ. Και θυμάστε να έπαιζε μόνος του;

Σ.Ν. Κι έπαιζε μόνος του, ναι. Είχεν και πιο παλιά γερακοκούδουνα στη λύρα, στο δοξάρι, αλλά δεν τον έφτασα εγώ με τα γερακοκούδουνα.

Ερ. Τι λύρα έπαιζε; Μικρή; Μεγάλη;

Σ.Ν. Ναι... είχε μια μικρή λύρα περίπου όπως είναι της Καρπάθου.

Ερ. Α, πιο μικρό.

Σ.Ν. Ναι. Και υπάρχει, τήνε πούλησε μετά αυτή τη λύρα και πήρε μια... όπως αυτές που έχουμε τώρα. Και την ήθελα να την πάρω, την έχει δώσει σε κάποιον εκεί στα χωριά μας, και προσπάθησα να την πάρω αυτή την λύρα, δεν μου τη δίνει αυτός που την είχε πάρει και λέω «να τσακωδούμε τώρα, δεν πειράζει, άστο».

Ερ. Μ' αυτή τη λύρα εσείς ξεκινήσατε να μαθαίνετε; Με του πατέρα σας τη λύρα;

Σ.Ν. Όχι, όχι, με την άλλη λύρα που επήρνε μετά που είναι παρόμοια με αυτές που έχουμε τώρα εμείς. Μ' αυτή τη λύρα ε, άρχισα κι έπαιζα στα δεκαοχτώ μου, όχι, απ' τα δεκαεφτά, θυμάμαι που πρωτόπαιξα σε γάμο.

- Ερ. Ήσασταν ο μοναδικός ας πούμε λυράρης που παίζατε ή βοηθήσατε κάποιον, ας πούμε;
- Σ.Ν. Όχι, εγώ έπαιξα στο γάμο... θυμάμαι στον πρώτο γάμο που έπαιξα, έπαιξα στα Χελιανά. Κι έπαιζεν ο πατέρας μου στου γαμπρού κι εγώ έπαιξα στη νύφη.
- Ερ. Στο σπίτι δηλαδή;
- Σ.Ν. Γιατί τότε... τότε κάνανε δυο γλέντια. Γλέντι ο γαμπρός γλέντι η νύφη.
- Ερ. Στο ίδιο χωριό ήταν αυτό;
- Σ.Ν. Στο ίδιο, στο ίδιο χωριό.
- Ερ. Όταν λέτε στη νύφη εννοείτε πριν το γάμο; Στο στόλισμα;
- Σ.Ν. Απ' το Σάββατο, απ' την Παρασκευή αρχινούσε ο γάμος.
- Ερ. Ο γάμος γινόταν Κυριακή;
- Σ.Ν. Ο γάμος πάντα Κυριακή, τότε δεν θυμάμαι να γινόταν γάμος, εκτός μόνο Κυριακή όπως γίνεται σήμερα Δευτέρα, Τρίτη, Τετάρτη, ας πούμε όλη τη βδομάδα... αρκεί να βρουνε ένα μαγαζί, όποια μέρα κι έλεγαν... Τότε όμως μόνο Κυριακή. Η στέψη γινόταν Κυριακή, ο γάμος βέβαια ξεκινούσε απ' την Παρασκευή.
- Ερ. Και πώς έγινε και σας κάλεσαν ας πούμε, σας κάλεσαν για πρώτη φορά στο γάμο;
- Σ.Ν. Στο χωριό ήτανε, η νύφη έμενε δίπλα απ' το σπίτι μας, στο χωριό, ο γαμπρός έμενε απ' την άλλη μεριά ας πούμε του χωριού και πήγε ο πατέρας μου στου γαμπρού και πήγα εγώ στις νύφης.
- Ερ. Εσείς εκεί τι παίζατε; Θυμάστε; Τι σκοπούς;
- Σ.Ν. Ε, συρτά, μαλεβιζώτη, σούστα, πεντοζάλη, τα παραδοσιακά τώρα.
- Ερ. Όταν λέμε γλέντι ας πούμε την Τετάρτη ή την Πέμπτη, την Παρασκευή ή το Σάββατο, μεσημέρι, βράδυ;
- Σ.Ν. Ε, το βράδυ, κοίταξε να δεις, το απόγευμα...
- Ερ. Με φαγητό;
- Σ.Ν. Ναι, με φαγητό. Πηγαίναμε στα προυκιά, φτιάχνανε, μάζευε η νύφη την προίκα της ας πούμε, τα σακιάζαν που λέγαμε εμείς, τότε. Άμα ήταν δηλαδή κι από ξένο χωριό ο γαμπρός ας πούμε, ε...
- Ερ. Τα σακιάζαν και τα πηγαίνανε στο σπίτι του γαμπρού;

- Σ.Ν. Ναι, ερχότανε το Σάββατο ο γαμπρός κι έπαιρνε την προίκα της νύφης, έπαιρνε την προίκα της νύφης και την πήγαινε σπίτι του.
- Ερ. Συνοδεία οργάνων πήγαινε...
- Σ.Ν. Ναι.
- Ερ. Σε γαϊδουράκια επάνω;
- Σ.Ν. Ναι. Σε γαϊδουράκια, άμα ήταν από ξένο χωριό, άμα ήταν στο ίδιο χωριό, τα σηκώνανε ας πούμε οι καλεσμένοι του γαμπρού και τα πήγαίνανε στο σπίτι του.
- Ερ. Την ώρα που τα βάζανε στα σακιά τραγουδούσαν;
- Σ.Ν. Ναι, έλεγαν τις μαντινάδες της νύφης ας πούμε, ξέρω εγώ τα σακιάζανε.
- Ερ. Σε τι σκοπό; Υπήρχε ειδικός σκοπός γάμου;
- Σ.Ν. Άλλοτε τα λέγαν έτσι, προφορικά χωρίς όργανο, άλλοτε όταν ήταν ο λυράρης εκεί πέρα, ας πούμε, έπαιζε πεντοζαλάκια σιγανά ας πούμε και όσοι ξέρανε να τραγουδήξουνε με τη λύρα ε, γιατί πολλοί ξέραν.
- Ερ. Και στο δρόμο περπατούσαν τα γαϊδουράκια με τα προικιά;
- Σ.Ν. Ε, στο δρόμο, ναι στο δρόμο έπαιζε η λύρα, αν ήταν από άλλο και πάλι ο λυράρης πρέπει να 'ταν εκεί πέρα. Πάμε να πάρουμε τα προικιά, ε πήγαινε κι ο λυράρης, άσχετα βέβαια αν ήταν μακριά. Ε, κάπου - κάπου έπαιζε καμιά κοντυλιά ο λυράρης στο δρόμο ας πούμε, αλλά καθάλα πάνω σε μουλάρι ή σε γαίδαρο ας πούμε και ξέρω 'γω κι έπαιζε τη λύρα.
- Ερ. Λαούτο υπήρχε ή κιθάρα ή μαντολίνο;
- Σ.Ν. Μαντολίνο. Η υπήρχε το λαούτο τότε ας πούμε αλλά ήταν ελάχιστοι. Όταν εγώ παραδείγματος χάριν πρωτοξεκίνησα επήρα έναν ξάδερφο μου από ένα διπλανό χωριό, ο οποίος ήταν και πρόεδρος του χωριού και ακόμη ας πούμε, είχε ένα μπουζούκι και παίζαμε, την πρώτη φορά που παίζαμε, με μπουζούκι. Αρχάριος κι αυτός όπως κι εγώ βέβαια αρχάριος. Αλλά...
- Ερ. Αλλά παίζατε.
- Σ.Ν. Ε, παίζαμε ας πούμε τα δυο βράδια την Κυριακή το βράδυ παίζαμε μεχρι τις 12:00, 1:00 η ώρα. Και μετά φύγαμε και πήγαμε στου γαμπρού, το γλέντι του γαμπρού, ας πούμε, που ήταν κι ο πατέρας μου εκεί πέρα που έπαιζε τη λύρα αυτός. Κι είχα βγάλει κατ' αυτό τον τρόπο στα χωριά μας εκεί στο... Χελιανά, Πλατιανά, Δοξαρό, κάνα, δυο - τρεις γάμους. Ο γάμος ο

ζόρικος, που επήγα στα Λιβάδια, ο πρώτος γάμος, επαντρεύοντανε ένας πρώτος ξάδερφος του πατέρα μου. Και μου λέει «θα 'ρθεις να παίξεις στο γάμο εσύ». Λέω, «δεν έρχομαι γιατί εγώ είμαι αρχάριος, ο γάμος είναι ζόρικος».

Ερ. Τι εννοείτε ζόρικος; Πολλά άτομα;

Σ.Ν. Πολλά άτομα...

Ερ. Πολλή ώρα...;

Σ.Ν. Ναι, πολλή ώρα ας πούμε και εγώ, τέλος πάντων μου λέει «όχι», μου λέει. «Θα 'ρθεις εσύ στο γάμο».

Ερ. Σας είχε ακούσει ας πούμε κάπου και του αρέσατε;

Σ.Ν. Ήτανε, αυτός ήτανε κτηνοτρόφος, είχανε τα ζα εδώ στο Καλό χωράφι και απ' τα Λιβάδια κατεβαίνουν ας πούμε και πηγαίνουνε στο Καλό χωράφι. Τα βράδια πολλές φορές, χρόνια, κοιμούνταν στο σπίτι μας. Και μ' είχε τώρα σαν το τσιράκι, πήγαινε να μου κάνεις αυτό, πήγαινε να μου κάνεις εκείνο, μ' έστελνε ας πούμε... Μια φορά μου λέει «θα πας στα λιβάδια να μου φέρεις...», κι ήμουνε δώδεκα χρονών; «Θα πας να μου φέρεις τα ρούχα μου, γιατί θα πάμε, θα πάω στα Χανιά σ' ένα γάμο κι είναι τα ρούχα μου στα Λιβάδια, θα πας να πεις στη γιαγιά σου», μου λέει, «να σου βάλει σ' ένα... κάπου τα ρούχα να μου τα φέρεις. Τα υποδήματα τώρα, την κυλόττα...». Λοιπόν. Και θέλω να σου πω τώρα ότι μ' είχε ας πούμε τώρα σαν το... σαν το παιδί του. Ε, μου λέει «στο γάμο θα παίξεις εσύ». Σημειωτέον δε ότι η νύφη, πρώτη μου ξαδέρφη.

Ερ. Είχατε και συγγένεια.

Σ.Ν. Ναι. Ο γαμπρός πρώτα ξαδέρφια με τον πατέρα μου, μπάρμπας μου και η νύφη πρώτη μου ξαδέρφη αλλά είναι από άλλο σόι.

Ερ. Από άλλο σόι...

Σ.Ν. Ναι. Η νύφη ήταν απ' της μάνας μου το σόι, ας πούμε.

Ερ. Ναι.

Σ.Ν. Λέω «δεν έρχομαι». Μου λέει «θα 'ρθεις, θα 'ρθεις» μου λέει «να αποθάνεις εκεί». Και μου λέει ο πατέρας μου «αφού εσένα θέλει θα πας εσύ». «Εγώ» μου λέει «θα παίξω στης νύφης», σ' άλλο χωριό τώρα, η νύφη απ' το Δοξαρό, ο γαμπρός απ' τα Λιβάδια. Επήγα στα Λιβάδια, τότε είχαμε βρει το

συνοδό, δεν ξέρω αν ζει αν πέθανε, από δω. Τόνη λέγανε Κοτσυφό. Το επίθετο του.

Ερ. Στο λαούτο ε;

Σ.Ν. Λαούτο, ναι. Τότε πρωτόπαιξα με λαούτο. Και πάω στα Λιβάδια, μου λέει ο Κοτσυφός, μου λέει «Νικολιό» μου λέει, «καημένε, το γλέντι θα 'ναι ζόρικο» γιατί αυτός ο άνθρωπος ήταν ας πούμε ένας... ο πιο λεβέντης του Μυλοποτάμου κι ακόμη, τώρα άμα τότε δεις ας πούμε είναι ένας άντρακλας κι είναι.

Ερ. Ο Κοτσυφός;

Σ.Ν. Όχι. Ο γαμπρός. Ο γαμπρός, ο μπάρμπας μου.

Ερ. Ο Κοτσυφός ήταν φτασμένος τότε;

Σ.Ν. Ο Κοτσυφός...

Ερ. Δηλαδή ήταν όνομα;

Σ.Ν. Ναι, ο Κοτσυφός ήταν όνομα τότε εδώ στο Ρέθυμνος.

Ερ. Και πώς και τον καλέσατε και έπαιξε μαζί σας;

Σ.Ν. Ο γαμπρός τον εκάλεσε.

Ερ. Ναι.

Σ.Ν. Ναι, αυτός, ο Κοτσυφός επήγαινε συνέχεια στα Λιβάδια και έπαιξε με διάφορους λυράρηδες ας πούμε με όποιον, όποιος τότε καλούσε και υπήρχε τότε ας πούμε τα μπαξίσα, ήταν το μόνο χωριό που έβγανες λεφτά ας πούμε, σαν λυράρης. Τέλος πάντων, επήγαμε. Ξεκινούμε το γλέντι, το Σάββατο αλλά παραγγελιές, συνέχεια, συρτό, μαλεβιζώτη, συρτό, μαλεβιζώτη... σε κάποια δόση τα δαχτύλια εγινήκαν τόσα 'δω. Άμα ήθελα να σταματήσω τρία λεπτά, δεν ζεβρώναν μετά και λέω του Κοτσυφού, «Σήφη» του λέω, «άμα σταματήσω» του λέω «μουδιάζουν και δεν ζεβρώνουνε». Μου λέει «μην σταματούν καθόλου να κουνιούνται, αντράκι μου». Αυτός ήταν βέβαια τριάντα πέντε, σαράντα χρονών, ο Κοτσυφός. Τέλος πάντων, έβγαλα το γάμο, βέβαια ο Θεός κατέχει πώς τον έβγαλα.

Ερ. Εσείς νιώσατε ας πούμε ότι ο κόσμος το ευχαριστιότανε, από κάτω;

Σ.Ν. Ναι, ναι.

Ερ. Σας καμάρωναν;

Σ.Ν. Παίζαμε βέβαια σκέτα, χωρίς μηχανήματα, δεν υπήρχαν μηχανήματα τότε.

- Ερ. Σε κλειστό καφενείο;
- Σ.Ν. Σε καφενείο. Κάτσαμε, σ' ένα καφενείο, κάτσαμε στη συνέχεια κάτσαμε λίγο πιο ψηλά...
- Ερ. Όχι στη μέση, πάντως.
- Σ.Ν. Όχι στη μέση. Κάτσαμε στην άκρη εμείς και βλέπαμε τον κόσμο, χορεύανε ας πούμε, ξέρω εγώ, ε, Σάββατο, Κυριακή, τη Δευτέρα εκεί η παρέα, στο χωριό.
- Ερ. Πρόγαμος γινότανε;
- Σ.Ν. Εγινότανε αλλά εμείς, εγώ δεν είχα πάει στον πρόγαμο. Στα κανίσια που λέμε εμείς τώρα. Στα κανίσια, δεν είχα πάει την Παρασκευή βράδυ. Πήγα το Σάββατο.
- Ερ. Αντίγαμος; Την άλλη Κυριακή;
- Σ.Ν. Δεν θυμάμαι αν εκάμαν αντίγαμο, αλλά δεν πρέπει να κάμανε γιατί ο γαμπρός κατέβηκε και έκατσε στης νύφης το χωριό. Και πρέπει να έγινε ας πούμε αλλά δεν το θυμάμαι τώρα συγκεκριμένα. Αλλά αυτός ο γάμος ήταν ο πρώτος γάμος που έβγαλα, που εξορίστηκα πολύ. Δηλαδή, κουράστηκα, δεν μπορούσα δηλαδή ήμουν σου λέω αρχάριος τότε, έβγαλα όμως το γάμο, από τότε βέβαια ήμουν κάθε Σαββατοκύριακο στα Λιβάδια.
- Ερ. Πριν περάσουμε εκεί, θυμάστε τι σκοπούς παράγγελναν; Επειδή λέτε συρτό, μαλεβιζώτη. Τι συρτά ας πούμε θέλανε τότε;
- Σ.Ν. Μου λέγανε, επειδή στα Λιβάδια, γιατί τα Λιβάδια είναι οι καλύτεροι χορευτές της Κρήτης. Τα Λιβάδια.
- Ερ. Το έχουμε ακούσει κι από άλλους αυτό.
- Σ.Ν. Ναι. Το Πρώτο συρτό, αυτό που είναι γράψαμε κι απόψε εδώ στο στούντιο, λέω θα παίζουμε, το πρώτο κομμάτι που θα παίζουμε θα 'ναι αυτό.
- Ερ. Και βέβαια ακολουθούν άλλα συρτά από πίσω.
- Σ.Ν. Από 'κει αλλάζεις, αλλάζεις ας πούμε, ναι. Αλλά το πλείστο τον Πρώτο συρτό. Δεν εξεκίνησα χορό ας πούμε χωρίς τον Πρώτο. Μα όλοι. Ερχόνταν, ας πούμε, βάζανε ό,τι βάζανε, «Νικολή, τον Πρώτο να μας παίζεις. Τον Πρώτο να μας παίζεις, τον Πρώτο να μας παίζεις».
- Ερ. Τα λεφτά, τα έριχναν κάτω;

- Σ.Ν. Κάτω, ναι. Θυμάμαι κείνη την φορά που έπαιζα με τον Σκορδαλό... με τον Σκορδαλό λέω, ο Θεός να τον συγχωρέσει, με τον Κοτσυφό, τον πρώτο γάμο που σου λέω τώρα ότι πήγα, μας εβάλαν τα λεφτά ας πούμε, μου λέει ο Κοτσυφός επειδή κάτεχεν αυτός, μου λέει ο Κοτσυφός, «Νικολιό, μόλις σταματούμε το χορό να πιάνεις τα λεφτά, να τα βάζεις στη βαλίτσα της λύρας».
- Ερ. Να μην είναι κάτω μαζεμένα.
- Σ.Ν. Ναι, «να μην μας τα πάρουν», μου λέει, «τα κοπέλια». Λέω, «εντάξει Σήφη». Πραγματικά σε κάθε χορό σταματούσα εγώ αλλά τη βαλίτσα δεν την έκλεινα. Τήνε γύριζα έτσι αλλά δεν έβανα το αυτό για να κλείσει η βαλίτσα.
- Ερ. Ναι, ναι.
- Σ.Ν. Σε κάποια φάση λοιπόν, τα κοπέλια όπως καθόμουν, καθόμασταν τώρα αντικριστά, έτσι, καθόμαστε κι ο Κοτσυφός από εδώ. Δεν καθόμασταν πλάι.
- Ερ. Όπως τώρα ας πούμε.
- Σ.Ν. Ναι, καθόμασταν έτσι, αντικριστά.
- Ερ. Για να ακούει ο ένας καλύτερα τον άλλο;
- Σ.Ν. Ε, ναι. Σου λέω μηχανήματα δεν είχαμε ξέρω 'γω κι ακούγαμε ο ένας τον άλλο. Η βαλίτσα είναι εδώ. Τα κοπέλια είδανε ότι έβανα τα λεφτά εγώ εκεί πέρα, επήρανε τη βαλίτσα, τακ, μια δόση σπάει η κόρδα της λύρας, μια κόρδα.
- Ερ. Πάτε να την αλλάξετε...
- Σ.Ν. Ναι, πάω να την αλλάξω, έχω τις κόρδες στη βαλίτσα μέσα, πιάνω τη βαλίτσα να τη θάνω στην ποδιά μου ας πούμε να την ανοίξω να πάρω την κόρδα, ανοίγω την βαλίτσα, ούτε λεφτά, ούτε κόρδες.
- Ερ. Και τις κόρδες πήραν;
- Σ.Ν. Ναι πήραν, τα κοπέλια πήραν και τις κόρδες. Λέω του Κοτσυφού «Σήφη ε...» και γέλαγε.
- Ερ. Γέλαγε ο άνθρωπος.

Σ.Ν. Μου λέει... «μωρέ» μου λέει, «τα λεφτά...»; «Φύγανε αυτά τα λεφτά», του λέω «στο διάβολο ας πάνε τα λεφτά, εδώ πήραν και τις κόρδες και δεν έχω να βάλω τώρα κόρδα στη λύρα». Και μου λέει...

Ερ. Γιατί; Τι θα τις κάνανε τις κόρδες;

Σ.Ν. Ε, κοπέλια ήταν αυτά φτιάχνανε με σανίδια και βάζανε έτσι τις κόρδες κι έτσι κάναν το... Μου λέει «κάτσε να δω αν εβρούμε καμιά του λαγούτου να ταιριάζει». Και βρήκαμε πραγματικά μια του λαγούτου, τη βάλαμε και συνέχισα την βραδιά. Την άλλη μέρα, αυτός που κάνει το καφενείο που 'χαμε το γλέντι είναι μπάρμπα μου κι αυτός. Και του λέω, «μπάρμπα», του λέω, «έτσι κι έτσι...». Έψαξε αυτό τα κοπέλια να δούμε ποια κοπέλια ήταν αυτού, έβρηκε τις κόρδες. Την άλλη μέρα γυρίσαν τις κόρδες. Εβγάλαμε τον γάμο, συνέχισε κι βραδιά, το άλλο βράδυ ας πούμε... η στέψη βέβαια έγινε στο Δισκούρι, το μοναστήρι. Στα Λιβάδια από κάτω. Και βγήκαν απ' το Δοξαρό από κάτω όλοι οι καλεσμένοι πήγαμε στο Δισκούρι και εβγήκε το λεωφορείο στα Λιβάδια, τση νύφης τώρα το λεωφορείο. Μια θεια μου λέει του πατέρα μου λέει, «Λάμπη» του λέει «κάτσε να βοηθήσεις το κοπέλι απόψε γιατί δεν θα την βγάλει καθαρή, επαέ» του λέει, «οι Λιβαδιώτες θα το τροζάνουν. Λέει «όχι, άστον να ψηθεί». Σηκώθηκε κι έφυγε ο πατέρας μου. Οι άλλοι ας πούμε κατεβήκανε στις νύφης το χωριό, κάτσανε φάγανε, κάνανε έναν δυο χορούς και μετά γυρίσανε. Εμείς ξημερωθήκαμε στα Λιβάδια. Πήγανε 8:00, 9:00 η ώρα το πρωί; Και ξεκινούμε ύστερα ακοίμιστοι βέβαια, παρέα στο χωριό. Εκάναμε παρέα στο χωριό, μέχρι που δε' να ξημερωθούμε, τη Δευτέρα ας πούμε προς Τρίτη. Και κατά τις 8:00 η ώρα ήμαστε σ' ένα σπίτι τώρα ήμαστε πενήντα άτομα; Εξήντα; Έρχεται κάποιος και λέει, έτσι εγγλίτωση δηλαδή, λέει, «επόθανε ο Τρούλης», απ' το χωριό το δικό μας τώρα, απ' τα Χελιανά, από κάτω, στον κάμπο, κατότανε, λέει, «απόθανε ο Τρουλόκωστας». Κι αυτοί βέβαια οι Τρούληδες είναι Σωπασήδες αλλά από παρατσούκλι αλλάξαν το όνομα εκείνοι, βρεδήκανε Τρούληδες.

Ερ. Τι σημαίνει; Σημαίνει κάτι αυτό; Τρούλης;

Σ.Ν. Ε, Τρούλης, αυτό ήταν από παρατσούκλι, επήραν το επίθετο Τρούλης. Επειδή ήταν... ήταν Σωπασής κι αυτός.

- Ερ. Ναι. Σημαίνει όμως κάτι αυτό το Τρούλης;
- Σ.Ν. Ε, ναι. Ήταν φαίνεται ένας λεβέντης ας πούμε, ένας πολύ ψηλός και τότε λέγανε «Τρούλα», «Τρούλα» επειδή ήταν ψηλός σαν σπίτι. Υπήρχε...
- Ερ. Σαν τρούλος...;
- Σ.Ν. Η τρούλα του Ψήλορειίτη ή ξέρω 'γω. Κι από 'κει... έρθει μωρέ η τρούλα, έρθει η τρούλα η κορφή τώρα και ξέρω 'γω κι από 'κει του κόλλησενε. Τότε λέγανε Τρούλη ας πούμε και πήρε το παρατσούκλι από εκεί. Λέει «απόθανε ο Τρουλόκωστας». Λένε «τώρα, λέει, «άσχημα πάλι, πρέπει να σταματήσουμε τα όργανα» και ξέρω 'γω. Γύρω στις 10:00 η ώρα πρέπει να 'τανε, 10:00 ή 11:00 η ώρα το πρωί. Λέει ένας απ' όλους εκείά, ο αδερφός του γαμπρού, μου λέει «Νίκο, τελειώσαμε, πάμε να αποκοιμηθούμε, να κατεβούμε το πρωί να δάψουμε τον Τρουλόκωστα» κι ετσά εγλίτωσα που λες. Ε, από 'κει και πέρα μετά έβγαζα ας πούμε ορισμένα γλέντια, σου λέω πήγαινα κάθε Σαββατοκύριακο στα Λιβάδια. Συγχρόνως βέβαια δούλευα και στην περιουσία του πατέρα μου, στ' αμπέλια, στα περιβόλια, στις ελιές.
- Ερ. Όταν λέμε κάθε Σαββατοκύριακο, δηλαδή, πού πηγαίνατε και παίζατε; Σε καφενείο;
- Σ.Ν. Σε γάμους.
- Ερ. Σε γάμους, κάθε Σαββατοκύριακο είχε γάμο;
- Σ.Ν. Ναι, τότε κάθε Σαββατοκύριακο είχα γάμο.
- Ερ. Μωρέ μπράβο! Στα Λιβάδια τώρα γινόταν κάθε Σαββατοκύριακο γάμος;
- Σ.Ν. Ναι, στα Λιβάδια ξεκινούσε τότε θυμάμαι εγώ... ξεκινούσαν οι γάμοι της Παναγίας, 15 του Αυγούστου, στα Λιβάδια εγινόνταν ο πρώτος γάμος κι από 'κει μετά εσυνεχίζανε κάθε Σαββατοκύριακο, το χωριό μεγάλο βέβαια και γινότανε γάμοι μέχρι Οκτώβρη - Νοέμβρη αλλά κάθε Σαββατοκύριακο. Ε, το χωριό ήταν μεγάλο σου λέω.
- Ερ. Γιατί τους χειμερινούς μήνες δεν γινόντουσαν ας πούμε γάμοι;
- Σ.Ν. Τώρα;
- Ερ. Όχι, τότε που λέτε; Γιατί σταματούσαν το Νοέμβρη;
- Σ.Ν. Ε, εντάξει τελειώνανε οι αρραβωνιασμένοι, οι γαμπροί.
- Ερ. Το Γενάρη δεν μπορούσε κάποιος να παντρευτεί;

- Σ.Ν. Εάν...
- Ερ. Προέκυπτε...;
- Σ.Ν. Ναι, εάν προέκυπτε τίποτα ή αν δεν έβρισκαν ημερομηνία αν ήταν πολλοί όπως στα Λιβάδια, κάθε χρόνο τώρα γίνονται τριάντα γάμοι.
- Ερ. Σε τι πληθυσμό;
- Σ.Ν. Ε, το χωριό είναι, έχει γιατί αν τους πιάσεις όλους... είναι. Αλλά μόνιμοι κάτοικοι στα Λιβάδια πρέπει να είναι πάνω από δυο χιλιάδες άτομα. Βέβαια. Άσε τώρα πόσοι μένουν εδώ, άσε που μένουν Ηράκλειο, άλλοι Αθήνα, παλιοί και δεν ξέρω τι ας πούμε αλλά όλοι Λιβαδιώτες αυτοί, αλλά κάτοικοι στα Λιβάδια πρέπει να είναι πάνω από δυο χιλιάδες άτομα.
- Ερ. Και ξεκινάτε λοιπόν και παίζετε κάθε Σαββατοκύριακο σε γάμους.
- Σ.Ν. Σαββατοκύριακα λοιπόν, στα Λιβάδια. Γιατί είναι κι όλοι οι συγγενείς μου εκεί πέρα, Σωπασήδες, οι Χνάρηδες, οι Κλάδηδες, Στιλιγκάδες, όλοι είμαστε συγγενείς. Άσε που... αλεγάρει το συγγένιο τώρα και οι νέοι δεν τα πολυκοιτάζουν αυτά, πιο καλά γιατί χρειάζονταν κι οι δυο λυράρηδες άλλος του γαμπρού, άλλος της νύφης. Κι είχε ένα λυράρη στα Λιβάδια, Κλάδος ελεγόταν, ή στην νύφη να παίξει ή στου γαμπρού κι εγώ απ' την άλλη μεριά. Αν ήταν ο γαμπρός πιο κοντινός του συγγενής του Κλάδου θα παίζει στου γαμπρού.
- Ερ. Το μικρό του Κλάδου;
- Σ.Ν. Δεν το θυμάμαι γιατί αυτός έχει πεθάνει τώρα.
- Ερ. Είχε καμιά σχέση με το Λεωνίδα τον Κλάδο;
- Σ.Ν. Ναι, σχεδόν ίδια οικογένεια, ναι. Γιατί κι ο Λεωνίδας, Λιβαδιώτης είναι, ο πατέρας του έφυγε απ' τα Λιβάδια και πήγε στο Αμάρι. Όπου με δούνε λέει «γεια σου ρε ξαδερφάκι». Όντως είμαστε συγγενείς ας πούμε και «γεια σου ξάδερφε», μα κι εγώ ας πούμε έτσι τους λέω.
- Ερ. Οι δυο λυράρηδες, αυτοί στο γάμο που παίζανε χωριστά, όταν γινότανε ο γάμος μετά στο γλέντι ήταν κι οι δυο;
- Σ.Ν. Γλέντι είχε χωριστά η νύφη, χωριστά ο γαμπρός. Στην εκκλησία, στη στέψη...
- Ερ. Στην εκκλησία, από 'κει και πέρα;
- Σ.Ν. Παίζαμε κι οι τέσσερις μαζί.

- Ερ. Μάλιστα.
- Σ.Ν. Δηλαδή εγώ με το λαούτο μου, τότε είχαμε ένα λαούτο, κι ο άλλος λυράρης με το λαούτο του.
- Ερ. Εναλλάξ.
- Σ.Ν. Στην εκκλησιά...
- Ερ. Εναλλάξ;
- Σ.Ν. Εκαθίζαμε σταυρό.
- Ερ. Ναι.
- Σ.Ν. Και όποιος τώρα, «παίξε εσύ, παίξε εσύ», απάνω την ώρα που..., αν ήθελε να κρατήσει πολλή ώρα ο χορός, μπαμπ, αν έπαιζα εγώ ας πούμενε, ξεκινούσα εγώ, αλλά μπορούσα να παίζω και μία ώρα, ε, άμα βλέπαμε ας πούμε ότι είχεν ακόμη...
- Ερ. Να χορέψουνε τη νύφη;
- Σ.Ν. Να χορέψουνε, του Άεγα «Κλάδο, έμπα τώρα συ εδώ πέρα», ξέρω εγώ να συνεχίσει αυτός, ν' ανασάνω εγώ.
- Ερ. Και τα μπαξίσια τώρα, πώς χωρίζονταν;
- Σ.Ν. Τα μοιραζόμασταν.
- Ερ. Στη μέση;
- Σ.Ν. Στη μέση. Επιάναμε παραδείγματος χάριν πεντακόσιες δραχμές; Λέω ένα νούμερο, εκείνα τα χρόνια βέβαια. Έπαιρνε διακόσιες πενήντα αυτός και διακόσιες πενήντα εγώ.
- Ερ. Και μετά το γάμο; Μετά τη στέψη, στο γλέντι το βράδυ, γινότανε γλέντι κοινό;
- Σ.Ν. Όχι, όχι. Πάλι...
- Ερ. Πάλι χωριστά;
- Σ.Ν. Πάλι χωριστά. Και συνορίζονταν κιόλας, λέει «να μην μας διαλύσει της νύφης το γλέντι» ή «να μην μας διαλύσει του γαμπρού το γλέντι».
- Ερ. Αυτό τώρα πρώτη φορά το ακούω.
- Ερ. Ναι, κι εγώ.
- Σ.Ν. Ναι, οι συγγενείς δηλαδή εσυνορίζονταν. Κι έβλεπες ας πούμε οι συγγενείς του γαμπρού: «Απ! Εδώ! Δεν φεύγει άνθρωπος».

- Ερ. Γιατί ξέρω ότι κάπου γίνεται αυτό αλλά μετά από ένα σημείο συναντιόνται όλοι μαζί.
- Σ.Ν. Όχι, εμάς...
- Ερ. Καθόλου όλη νύχτα δηλαδή...
- Σ.Ν. Πάνε όταν τελειώσει... όποιος είναι να τελειώσει. Παράδειγμα, ετέλειωνε της νύφης το γλέντι, σου λέει «τώρα, άντεστε να πάμενε στου γαμπρού». Αλλά ο λυράρης βέβαια, μπορούσε να φύγει κι ο λυράρης αν δεν είχε να κάνει τίποτα. Το γλέντι το συνέχισα εγώ.
- Ερ. Συγνώμη! Και το παντρεμένο ζευγάρι καθόταν χώρια σε δύο διαφορετικά καφεενεία, ας πούμε;
- Σ.Ν. Όχι. Η νύφη αφού έγινε ο γάμος στην εκκλησία, η νύφη ερχόταν στου γαμπρού.
- Ερ. Α, εκεί.
- Σ.Ν. Εκεί... χορεύανε το ζευγάρι...
- Ερ. Το ζευγάρι δηλαδή ήτανε μαζί.
- Σ.Ν. Ναι!
- Ερ. Και ποιοι ήταν χωριστά;
- Σ.Ν. Στης νύφης το χορό που λέμε, της νύφης το χορό, τότε κάνανε τότε στην εκκλησία απ' έξω.
- Ερ. Μάλιστα.
- Σ.Ν. Μόλις τελείωνε η στέψη...
- Ερ. Εκεί που ήσαστε σταυρωτά.
- Σ.Ν. Ναι.
- Ερ. Ωραία.
- Σ.Ν. Στο προαύλιο της εκκλησίας.
- Ερ. Γι' αυτό είπες ότι κρατούσε και μία ώρα; Γιατί ήθελα να σε ρωτήσω γιατί δεν κράταγε τόσο πολύ.
- Σ.Ν. Ε ναι. Γιατί χορεύανε...
- Ερ. Χορεύανε... ήταν ο χορός της νύφης. Βέβαια.
- Σ.Ν. Τότε βέβαια με το που θε' να πάμε στην εκκλησία, ο παπάς ελειτούργανε μέσα, εμείς παίζαμε απ' έξω και χορεύανε ο κόσμος. Κατευθείαν. Βέβαια.
- Ερ. Ναι. Και μετά;

- Σ.Ν. Μετά μόλις δε' να δούμε τη νύφη να βγαίνει από την εκκλησία σταματούσαμε, λέει «η νύφη τώρα στο χορό».
- Ερ. Έπιανε πρώτη;
- Σ.Ν. Ναι, έπιανε πρώτη η νύφη ας πούμε και αλλού έχουνε το έδιμο και τη χορεύει ένας - ένας.
- Ερ. Τη χορεύει ένας - ένας, ναι.
- Σ.Ν. Σ' εμάς, εδώ στο Μυλοπόταμο, μπαίνουν όλοι οι συγγενείς και οι φίλοι, ας πούμε.
- Ερ. Κι είναι μπροστά η νύφη;
- Σ.Ν. Ε, χορεύει η νύφη μπροστά, εντάξει, ε, σε κάποια φάση θα πιάσει άλλος μπροστά να συνεχίσει ας πούμε και ξέρω εγώ.
- Ερ. Ναι.
- Σ.Ν. Αλλά... επαίζαμε από την ώρα που δε' να φτάσουμε στην εκκλησία δεν σταματούσαμε καθόλου.
- Ερ. Ναι. Όταν τελείωνε τώρα ο χορός της νύφης;
- Σ.Ν. Ναι, τελείωνε ο χορός της νύφης.
- Ερ. Ναι.
- Σ.Ν. Οι καλεσμένοι απ' τον πατέρα της νύφης, επηγαίνανε στο σπίτι του, εκεί που είχαν το γλέντι ας πούμε, εκεί τρώγανε, εκεί επίνανε, συνεχίζανε το γλέντι. Του γαμπρού οι καλεσμένοι, επηγαίνανε στου γαμπρού.
- Ερ. Χωριστά, μετά το...
- Σ.Ν. Χωριστά.
- Ερ. Μάλιστα.
- Σ.Ν. Αν ήθελε να διαλύσει το γλέντι ας πούμε, του γαμπρού ή της νύφης, όσοι είχαν κέφι, πηγαίνανε να συνεχίσουν, επηγαίνανε.
- Ερ. Επηγαίνανε στο άλλο.
- Ερ. Ξέρετε γιατί γινόταν αυτό;
- Σ.Ν. Τι;
- Ερ. Γιατί να γινόταν αυτό;
- Σ.Ν. Ε, τότε ήταν αυτά τα έδιμα.
- Ερ. Είχε κάποια βάση, δηλαδή, αυτό το έδιμο;

- Σ.Ν. Ε, ναι, λέει και στο τέλος, στο τέλος ας πούμενε, λέει «θα πάμε...» θυμάμαι πολλές φορές έπαιζα στου γαμπρού. Και τέλειωνε της νύφης το γλέντι ας πούμε, λέει «θα πάμε τώρα πάμε να φάμε της νύφης την καρπούζα».
- Ερ. Που ήταν στο τέλος, μετά το φαγητό.
- Σ.Ν. Όχι. Το πρωί, τα ξημερώματα.
- Ερ. Ναι, θέλω να πω το... σαν... καρπούζα δηλαδή σαν φρούτο που είναι μετά το φαγητό, ναι.
- Σ.Ν. Το φρούτο το καρπούζι, ναι.
- Ερ. Μετά το φαγητό, ναι.
- Σ.Ν. Λέει «πάμε τώρα να φάμε», για να τους πειράξουν το 'πε. Κατάλαβες; Επειδή είχαν κοιμηθεί, είχαν διαλύσει αυτοί. Αλλά στο πικερίο που λέμε, εκεί που ετοιμάζανε τώρα τα κρέατα, που μαγειρεύανε και ξέρω 'γω, πάντα υπήρχανε ανδρώποι και φτιάχνανε, τα κρέατα ας πούμε για την... το βράδυ για... Λέει «πάμε να φάμε της νύφης την καρπούζα». Ή «ετελειώσανε απ' του γαμπρού», επειδή κοιμηθήκανε... απ' της νύφης το γλέντι τώρα δεν γλεντίζουν ακόμη, «πάμε να φάμε του γαμπρού την καρπούζα γιατί κοιμηθήκανε, πάμε να τους ξυπνήσουμε».
- Ερ. Αλλά δεν μου απαντάτε όμως στην ερώτηση. Γιατί νομίζετε ότι γινότανε γλέντι ξεχωριστό;
- Σ.Ν. Ήταν το έδιμο τέτοιο.
- Ερ. Υπήρχε κανένας λόγος να μη γλεντάνε παρέα;
- Σ.Ν. Ο λόγος... Υπήρχε ο λόγος γιατί ήτανε σου λέω ο γαμπρός, η νύφη παραδείγματος χάριν γιατί πάντα τα πρωτεία τα 'χει ο γαμπρός... Η νύφη, εγώ θέλω τους καλεσμένους μου, ο πατέρας της νύφης τους καλεσμένους τους θέλω στο σπίτι, το δικό μου. Θα κάνω γλέντι για τους καλεσμένους τους δικούς μου.
- Ερ. Αλλά δεν ήταν η νύφη παρούσα.
- Σ.Ν. Το Σάββατο το βράδυ ήταν.
- Ερ. Μιλάτε για την προηγούμενη μέρα δηλαδή.
- Σ.Ν. Ε το Σάββατο βράδυ ήταν.
- Ερ. Την Κυριακή;

- Σ.Ν. Αλλά και την Κυριακή αυτός πάλι συνέχιζεν. Πάλι με τους καλεσμένους του γιατί παράδειγμα εγώ είμαι καλεσμένος απ' το γαμπρό, δεν θα πάω στην νύφη του πατέρα να κάτσω να φάω και να πιω, θα πάω στου γαμπρού. Γιατί άλλους εκάληγε ο γαμπρός, άλλους εκάληγε η νύφη. Καμιά φορά πετύχαινα άλλους στο δρόμο ας πούμε και πηγαίναμε στο γάμο. Όχι για να παίξω, σαν καλεστικός και πάλι ας πούμε μια παρέα. «Από πού είσαι καλεσμένος, απ' τη νύφη ή απ' το γαμπρό»; Λέω «απ' τη νύφη». Λέει «εμείς είμαστε που θα πάμε στου γαμπρού». «Εγώ είμαι καλεσμένος απ' τη νύφη, στην νύφη του πατέρα θα πάω να φάω, να πιω και 'κει θα γλεντήσω», άλλο το ότι μετά μπορούσα να πάω και στο γλέντι του γαμπρού, ας πούμενε.
- Ερ. Μήπως ήταν υποχρεωμένος ας πούμε ο πατέρας της νύφης να τραπεζώσει...
- Σ.Ν. Ναι, τους καλεσμένους τους.
- Ερ. ... τους καλεσμένους του;
- Σ.Ν. Βέβαια. Ήταν υποχρεωμένος να τραπεζώσει τους καλεσμένους του.
- Ερ. Μήπως υπήρχε τίποτα άλλο όσον αφορά ξέρω 'γω τους ελεύθερους, τους ανύπαντρους;
- Σ.Ν. Όχι, όχι, όχι. Ήταν τα έδιμα τότε ήταν αυτά. Στο ίδιο χωριό να κάνουν δυο γλέντια. Ήτανε έδιμα, από παλιά ας πούμε, η παράδοση.
- Ερ. Τώρα γίνεται αυτό;
- Σ.Ν. Ε, τώρα δεν γίνεται. Τώρα σου λέει όλοι μαζί.
- Ερ. Εσύ τότε που πήγαινες ασφαλώς και σ' άλλους γάμους, εκτός της περιοχής του Μυλοποτάμου, γινόταν πουθενά αλλού αυτό το έδιμο; Να γίνεται έτσι χωριστό γλέντι;
- Σ.Ν. Όχι. Δεν το 'φταξα. Γιατί κοίταξε να δεις, εγώ μέχρι που πήγα στρατιώτης, έπαιζα, δηλαδή έπαιζα σε γάμους αλλά δεν ήμουνε φτασμένος ας πούμενε, ερασιτέχνης ήμουνε. Πήγα στρατιώτης, εγύρισα απ' το στρατός κι έκατσα έξι μήνες στο χωριό; Και μια ωραία πρωία του λέω του πατέρα μου «εγώ θα φύγω» του λέω «δεν κάθομαι εδώ πέρα να σκάφτω τα αμπέλια και τις ελιές και τα χωράφια, εγώ θα φύγω», του λέω. «Πού θα πας;» μου λέει. «Εγώ θα φύγω» του λέω, «θα πάω στο Ηράκλειο». Κι έφυγα στο Ηράκλειο, εικοσιενός χρονού.

Ερ. Σ' άλλα χωριά του Μυλοποτάμου, ξέρετε με σιγουριά ότι γινόταν αυτό το έθιμο;

Σ.Ν. Ναι. Μέχρι το '65 εγινότανε αυτό το έθιμο. Από 'κει κι έπειτα το αλλάξανε ας πούμε και μαζεύονται όλοι μαζί στην πλατεία του χωριού ας πούμε και ξέρω 'γω γιατί τότε δεν υπήρχανε και χώροι κατάλληλοι για να μαζευτούνε ας πούμενε, να κάτσουνε.

Ερ. Ίσως αυτός ήταν ένας λόγος, ίσως αυτός.

Σ.Ν. Ναι. Έβγαίνα στα Λιβάδια και κάναμε το γλέντι σ' ένα χώρο ας πούμενε πενήντα τετραγωνικά; Ένα καφενείο στο χωριό ας πούμε. Πόσα τετραγωνικά μπορεί να είναι; Ε, πόσους ανθρώπους να χωρέσει μέσα; Όταν είναι καλεσμένοι πεντακόσιοι, εξακόσιοι άνθρωποι στο γάμο; Όταν το χωριό είναι μεγάλο όπως είναι τα Λιβάδια παραδείγματος χάριν. Και έβρισκαν τους χώρους ας πούμε, χώρια η νύφη, χώρια ο γαμπρός και κάνανε επειδή δεν τους χώρηγαν θυμάμαι, αυτοί που χορεύανε εκάνανε παρέα στο χωριό. Να πάνε σε δύο - τρία σπίτια, άντε σου λένε να πάμε να χορέψουμε. Να 'ρθούνε, να χορέψουνε, να τους κάνουνε τόπο αυτοί που κάθονταν μέσα ας πούμε και ξέρω 'γω και να χορέψουνε, εκάναν τον χορό τωνε, τσουπί! Εφεύγανε και πήγαιναν και συνέχιζαν την παρέα σε σπίτια. Ήρθαν άλλοι παρέα, κατ' αυτό τον τρόπο, εξημερωνόταν το γλέντι ας πούμε και κρατούσε το γλέντι μέχρι το πρωί. Σε άλλα χωριά, γιατί εγώ σου λέω έφυγα απ' το χωριό το δικό μου μόλις απολύθηκα απ' το στρατό εικοσιενός χρονού, κατέβηκα στο Ηράκλειο, μόνο με τη λύρα, δουλειά τίποτα. Είχα βρει ένα ξενοδοχείο και έμενα κι ένα εστιατόριο κι έτρωγα και τα 'γραφε όποτε βρω λεφτά, εντάξει ήτανε βέβαια γνωστοί και φίλοι, «όποτε βρω λεφτά θα σε πληρώσω». Ο Θεός να συγχωρέσει τον Ευλούρη γιατί ήμαστε φίλοι, καλοί.

Ερ. Ποιον Ευλούρη;

Σ.Ν. Τον Νίκο. Οπότε αυτός τότε... ήταν ξεπεταγμένος ας πούμε, ήταν...

Ερ. Μεγαλύτερος, έτσι;

Σ.Ν. Ναι.

Ερ. Πόσα χρόνια περίπου; Δέκα;

Σ.Ν. Η διαφορά μας... όχι, δεν νομίζω. Η διαφορά μας θα 'τανε έξι - επτά χρόνια, πέντ' - έξι χρόνια δηλαδή πρέπει να 'χαμε διαφορά ηλικίας. Εγώ έχω μια ηλικία με τον αδερφό του το Γιάννη, τον Ψαρογιάννη που λέμε, είμαστε μια ηλικία. Ο Νίκος ήταν μεγαλύτερος. Και μ' έστελνε που λες άμα δε' να τύχει κάνα γλέντι να 'χει κλείσει αυτός, ε, τότε την βγάζαμε, πηγαίναμε στο γλέντι και μας έλεγε ο καφετζής καμιά φορά σε πανηγύρια τότε, γιατί οι γάμοι ήτανε λιγοστοί, σε πανηγύρια, γινόνταν τότε πολλά πανηγύρια ρε παιδί μου, 'κει γύρω στο Ηράκλειο, σ' όλα τα χωριά κι όλο το χρόνο. Έλεγε ο καφετζής, κατέβαινε στο Ηράκλειο, «Σωπασή, θα 'ρθεις να παίξεις, αλλά απ' τη χαρτούρα σου, όχι να σε πληρώσω, απ' τη χαρτούρα σου θα μου δώσεις».

Ερ. Ζητούσε και ποσοστό, ε;

Σ.Ν. Ένα ποσοστό. Ένα 5-10%.

Ερ. Πρώτη φορά το ακούω αυτό.

Σ.Ν. Ναι, ανάλογα. Αυτά τα έχει ζήσει και ο Καλομοίρης ο Γιώργης κι ο συχωρεμένος ο Ξυλούρης.

Ερ. Ε, Νίκο υπήρχε τότε στο Ηράκλειο μαγαζί;

Σ.Ν. Όχι.

Ερ. Όχι.

Σ.Ν. Μαγαζί στο Ηράκλειο.

Ερ. Ποια χρονιά είπαμε είναι αυτά που πήγες εσύ εικοσιενός έτους; Ποια χρονιά ήτανε;

Σ.Ν. Το '61 ήταν όταν κατέβηκα...

Ερ. Το '61. Και δεν υπήρχε κανένα μαγαζί στο Ηράκλειο.

Απ. Το πρώτο μαγαζί που ανοίχτηκε είναι πρέπει να ήταν το εξήντα... το '66.

Ερ. Το '66.

Σ.Ν. '65 - '66.

Ερ. Που ήτανε ο «Ερωτόκριτος»;

Σ.Ν. Ο «Ερωτόκριτος», ο «Ερωτόκριτος», ένα υπόγειο. Ωστόσο εγώ, είχα, ήταν ένας ξάδερφός μου που εδούλευε στη βάση και τον είχα φλομούσει στα δανεικά. «Γιάννη δώσε μου ένα πενηντάρικο, δώσε μου ένα κατοστάρικο γιατί πρέπει να πληρώσω». Ε σε κάποια φάση, το '62, μου λέει «ρε συ»,

μια μέρα, κάθομαι σ' ένα καφενείο κι έρχεται, «ρε συ» μου λέει ο άλλος, μου λέει «υπάρχει μια θέση στη βάση, εκεί που δουλεύω εγώ, ό,τι κάνω εγώ θα κάνεις κι εσύ. Θα 'ρθεις να σε πάρουμε»; Μου λέει «αφού κατέβηκες» μου λέει «με τη λύρα» και ξέρω 'γω, «αφού δεν έχει ψωμί η λύρα, μ' έχεις φλομώνει...».

Ερ. Λέτε στη βάση, πού ήταν αυτή η βάση; Στο Ηράκλειο;

Σ.Ν. Στο Ηράκλειο, ναι. Στις Γούρνε, που λένε. Έξω απ' το Ηράκλειο δεκαπέντε - είκοσι χιλιόμετρα. Μου λέει «να σου κάνω τα χαρτιά»; Λέω «σκεφτόμαι», σκεφτόμουνα λέω, «λες»; Του λέω «κάμε τα χαρτιά».

Ερ. Γιατί, εσείς τότε δεν παίζατε σε πανηγύρια και σε γάμους;

Σ.Ν. Έπαιζα αλλά δεν υπήρχανε. Δεν είχαν και δεν ήταν, δεν ήταν και... σου λέω πηγαίναμε σ' ένα καφενείο να παίζουμε σ' ένα πανηγύρι, λέει ο καφετζής, αντί να σε πληρώνω, έπαιρνε κι απ' τη χαρτούρα τη δικιά μου.

Ερ. Επειδή προτιμούσε εσάς ας πούμε και όχι κάποιον άλλο;

Σ.Ν. Όλους, οποιονδήποτε και να 'βαζε του 'λεγε θες να 'ρθεις...

Ερ. Όχι, λέω θα... όποιος του έδινε τα περισσότερα ίσως ήτανε ο μόνος τρόπος επιλογής, να πει αυτός, «από εκεί θα πάρω περισσότερα».

Σ.Ν. Μπα, δεν ήταν κι αυτό το συγκεκριμένο ας πούμε αλλά, τέλος πάντων.

Ερ. Να ρωτήσω κάτι, ήταν στη δικαιοδοσία του καφετζή να πει «θα πάρουμε τον Σωπασή»; Αυτός αποφάσιζε;

Σ.Ν. Αυτός εκατέβαινε στο Ηράκλειο κι όποιον έβρισκε. Μπορεί ο Σωπασής να ήταν κλεισμένος, μπορεί ο Ξυλούρης να ήτανε κλεισμένος, να πάρει τον Καλομοίρη ή να πάρει του Σκουλά ή να πάρει...

Ερ. Δηλαδή ο καφετζής αποφάσιζε, θέλουμε να πούμε, δεν υπήρχαν τότε σύλλογοι και τέτοια που έκαναν το πανηγύρι; Δηλαδή ο καφετζής το αποφάσιζε;

Σ.Ν. Ο καφετζής. Σύλλογοι τότε δεν υπήρχαν.

Ερ. Μάλιστα.

Σ.Ν. Δεν υπήρχαν, μόνο τα καφενεία του χωριού.

Ερ. Ναι. Αυτά, στο νομό Ηρακλείου, έτσι;

Σ.Ν. Στο νομό Ηρακλείου.

Ερ. Στο Ρέθυμνο, γινόταν το ίδιο με τους καφετζήδες; Μυλοπόταμο;

- Σ.Ν. Όχι, όχι, ποτέ. Στο Μυλοπόταμο δεν γίνονταν αυτά.
- Ερ. Δηλαδή υπήρχε περίπτωση στον Μυλοπόταμο να πει ο καφετζής «έλα του Αγίου Γεωργίου»;
- Σ.Ν. Και να σου πάρει απ' τη χαρτούρα; Όχι, όχι, όχι. «Έλα κι άμα πάτε καλά, ό,τι μπορώ θα σου δώσω κιόλας». Κατάλαβες;
- Ερ. Αλλαγή στο νομό, άλλη νοοτροπία.
- Σ.Ν. Άλλη νοοτροπία, άλλη η νοοτροπία του Μυλοποτάμου σ' αυτά τα πράγματα είναι... το πρώτο. Και στη χαρτούρα και σε γάμους και σε πανηγύρια και ξέρω 'γω. Γινόταν κι εδώ πανηγύρια ας πούμε αλλά εμάς εδώ πληρώνανε ας πούμε. Σου λέει «έλα να παίξεις να σου δώσω πέντε χιλιάρικα», τότε, ή «να σου δώσω τρία χιλιάρικα κι ό,τι βγάλεις».
- Ερ. Κι εσείς γιατί φύγατε για το Ηράκλειο;
- Σ.Ν. Ε, το Ηράκλειο τώρα ήτανε...
- Ερ. Ήταν πολιτεία, ας πούμε; Πάω κάτω στην πόλη;
- Σ.Ν. Όχι, έτυχε να 'ναι και απ' το χωριό μας ας πούμε οι συνήλικόι μου και ξέρω 'γω όλοι προς το Ηράκλειο. Κι έφυγα κι εγώ και πήγα στο Ηράκλειο. Έπιασα δουλειά λοιπόν, μου 'κανε τα χαρτιά ο ξάδερφος μου, το '62 και πιάνω δουλειά στην Αμερικάνικη βάση.
- Ερ. Ιδιωτικός υπάλληλος σε σούπερ μάρκετ.
- Σ.Ν. Ναι κι έπαιρνα το μήνα, πληρωνόμουνα βέβαια εγώ καλά, έπαιρνα το μήνα τρία χιλιάρικα, τότε.
- Ερ. Καλά λεφτά, τότε. Πολύ καλά.
- Σ.Ν. Καλά λεφτά. Δεκαπενταημερία έπαιρνα ενάμιση χιλιάρικο. Γιατί πληρωνόμαστε κάθε δεκαπέντε μέρες. Ήταν το pay-day που λένε οι Αμερικάνοι. Όταν απολύθηκα, τα παράτησα κι έφυγα. Δούλευα εκεί πέρα, παράτησα τη λύρα.
- Ερ. Δέκα χρόνια που ήσασταν στη βάση, δεν παίζατε λύρα;
- Σ.Ν. Όχι.
- Ερ. Και δεν το ζητούσε ο οργανισμός σας;
- Σ.Ν. Ε, στο σπίτι μου έπαιζα, ερασιτεχνικά ή ανοιχτήκανε μετά τα μαγαζιά στο Ηράκλειο, ανοίχτηκε ο «Ερωτόκριτος», και μετά ανοίχτηκε η «Καλλιθέα».
- Ερ. Κι αυτό στο Ηράκλειο;

Σ.Ν. Κι αυτό στο Ηράκλειο. Εγώ πήγαινα εκεί, ας πούμε, λέω θα πάω... εργένης τώρα που ήμουν, λέω «θα πάω να φάω σ' ένα εστιατόριο». Πάω στην «Καλλιθέα» να φάω, να ακούσω και μια κοντυλιά, ας πούμε.

Ερ. Ποιος έπαιζε; Θυμάστε;

Σ.Ν. Διάφοροι, στην «Καλλιθέα» ως επί το πλείστον έπαιζε ο Τσαγκαράκης, τα αδέρφια, οι Τσαγκαράκηδες. Στον «Ερωτόκριτο» ξεκίνησεν, ενώ τον ξεκίνησαν τον «Ερωτόκριτο», το φτιάξανε το μαγαζί να το κάνουνε μπαράκι, αυτός που το 'φτιαχνε, ας πούμε, δεν είχε... στα κρητικά δεν είχε καμία σχέση. Ούτε την γνώριζε καλά - καλά τη λύρα. Πώς τότε μπλέξανε, πώς έγινε, πώς δεν έγινε; Ο Καλομοίρης βέβαια είχε βοηθήσει πολύ τη λύρα στο Ηράκλειο. Προσπαθούσε οπουδήποτε να χώσει τη λύρα. Βραδιές που κάνανε τότε ενοικιάζανε σινεμάδες, και σαν σεβιτόρος εδούλεψα, μ' είχε βάλει πάλι ο ξάδερφός μου αυτός που με πήρε στη βάση, βοηθός σεβιτόρου, στην... δεν θυμάμαι στην «Αστόρια» ήτανε ή στο «Τορέ»; Αποκριάτικα γλέντια για δεκαπέντε μέρες. Με ορχήστρες βέβαια με λαϊκά αλλά ο Καλομοίρης προσπαθούσε να βάλει τη λύρα, έστω για μια ώρα, εκεί ας πούμε, να παρουσιάσει πρόγραμμα για μία ώρα.

Ερ. Το «Αστόρια» τι ήταν;

Σ.Ν. Τι;

Ερ. Το «Αστόρια» τι ήταν;

Σ.Ν. Σινεμάς, Σινεμάς. Υπάρχει ακόμα στο Ηράκλειο, σινεμάς. Τέλος πάντων...

Ερ. Ε, μισό λεπτό, μια παρένθεση, διευκρίνιση, ο κινηματογράφος γινόταν δηλαδή κέντρο;

Σ.Ν. Ναι, για δεκαπέντε μέρες.

Ερ. Και παίζανε διάφορα σχήματα;

Σ.Ν. Από την Τσικνοπέμπτη... Όχι, εβάνανε μέσα ένα συγκρότημα... λαϊκά, λαϊκά. Για λαϊκά. Και παίρνανε το σινεμά ορισμένοι, επιχειρηματίες ας πούμε, το νοικιάζανε για τόσες μέρες, απ' την Τσικνοπέμπτη μέχρι την Καθαρά Δευτέρα.

Ερ. Μάλιστα.

Σ.Ν. Και κάθε βράδυ είχανε μουσική, εκεί τώρα προσπαθούσε ο Καλομοίρης...

Ερ. Να βάλει τη λύρα.

Σ.Ν. ... να βάλει τη λύρα και την έβαλε. Τα κατάφερε, ας πούμε. Ε, ανοίχτηκε το πρώτο μαγαζί, κι έπαιζε ο Καλομοίρης, ο Ξυλούρης έπαιζε εκεί πέρα, ο Κουμιώτης, ο Τσαγκαράκης, δουλέψανε κιόλας ο Βατσινάς που έκανε μετά, που έφτιαξε τη «Καλλιθέα», ε φεύγει από 'κει και φτιάχνει την «Καλλιθέα». Κάθε βράδυ κρητικά, κάθε βράδυ. Πηγαίναμε ας πούμε, ήμασταν και πολλοί λυράρηδες, λαουτέρηδες και ξέρω 'γω και μόνο εμείς εκάναμε μπούγιο σ' ένα μαγαζί να πούμε και... Γιατί ο Έλληνας πάει κάπου να φάει, ο Κρητικός ειδικά και κάνει έτσι απ' την πόρτα, αν δεν δει μέσα παρέα, σηκώνεται και φεύγει.

Ερ. Έτσι.

Σ.Ν. Κι από 'κει άρχισε η λύρα κι ανέβαινε. Εγώ λοιπόν είμαι στη βάση. Έφταξα την δεκαπενταμερία να παίρνω 1700 δραχμές. Που ο δημόσιος υπάλληλος τότε, έπαιρνε το μήνα...

Ερ. 1200;

Σ.Ν. ...ένα χιλιάρικο, ο δάσκαλος...

Ερ. Έτσι, έτσι. Αλήθεια είναι.

Σ.Ν. ...800 δραχμές το μήνα κι εγώ έπαιρνα...

Ερ. Πέντε φορές...

Σ.Ν. ... τρία τετρακόσια. Όταν σταμάτησα απ' τη βάση... ναι, όταν σταμάτησα λοιπόν απ' την βάση, έπαιρνα τρία τετρακόσια. Τέλος πάντων, παντρεύομαι το '69, οχτώ μήνες έκαμα παντρεμένος, εχώρισα Ιούλιο μήνα. Δεν είχε γεννήσει ακόμα η κυρά τότες σας, ήταν έγκυος βέβαια, τέλος πάντων, φτιάχνει ο Σαρής άλλο μαγαζί κι είναι τα μαγαζιά τρία στο Ηράκλειο.

Ερ. Ποιος ήταν ο Σαρής;

Σ.Ν. Αυτός είχε την «Αρετούσα», δεν ήταν βέβαια οργανοπαίχτης αυτός, επιχειρηματίας.

Ερ. Επιχειρηματίας.

Ερ. Και χορευτής.

Σ.Ν. Και χορευτής, και τα δυο αδέρφια και χορεύανε καλά, ειδικά ο Ορέστης. Ο Ορέστης ήτανε τεράστιος. Καλή του ώρα, γιατί αυτός αν με βοήθησε κάποιος στην καριέρα μου το 'χω πει και θα το λέω, ήταν αυτός ο άνθρωπος. Εγώ...

Ερ. Ο Σαρής;

Σ.Ν. Ο Σαρής. Εγώ δουλεύω λοιπόν στη βάση, εχώρισα και ξέρω 'γω, φτιάχνει το μαγαζί ο Ορέστης ο Σαρής και βάζει τον Καλομοίρη μέσα. Λοιπόν, έβαλε τον Καλομοίρη, καινούργιο μαγαζί τώρα, το μαγαζί έβαζε καμιά εκατόν ογδόντα, διακόσια άτομα; Τα 'βαζε - δεν τα 'βαζε. Εγώ πήγαινα. Ήμουνα εργένης, επήγαινα εκεί πέρα κι έτρωγα. Ε, και καμιά φορά μου φώναζε ο Καλομοίρης κι έβγαινα ας πούμε έπαιζα καμιά κοντυλιά αλλά ξεσήκωνα τον κόσμο. Όχι με τη λύρα, αλλά με το... με τη φωνή.

Ερ. Με μαντινάδες. Λέγατε μαντινάδες ή λέγατε ένα «όπα»;

Σ.Ν. Όχι, μαντινάδες. Άστα αυτά που κάνουν σήμερα, τα τρελά και ξέρω 'γω γιατί για μένα είναι... άσε, να μην αναφερθούμε σ' αυτά. Λοιπόν, παίζει μια κομπίνα εκεί πέρα ο Ορέστης και είναι κλεισμένος, είχε κλείσει τον Καλομοίρη αλλά εν τω μεταξύ έχει ξεπεταχτεί ο Σκουλάς και θέλει να πάρει τον Σκουλά. Παίρνει τον Σκουλά, τότε ψήνει του λέει «εντάξει». Λέει του Καλομοίρη κάποια βραδιά του λέει «Γιώργη, δεν τραβάς, θα βάλω τον Σκουλά». «Εντάξει» του λέει «Ορέστη». Αλλά οι Ανωγειανοί είναι... Πιάνει λοιπόν ο Καλομοίρης μετά πιάνει τον Σκουλά και δεν τον αφήνει να πάει. Κι απομένει ο Ορέστης χωρίς λυράρη. Βάζει πάλι Ανωγειανό, βάζει τον Μανουρά, ο Μανουράς είναι ο καλύτερος Ανωγειανός λυράρης, αλλά δεν τραβούσε. Με μπλέκει κι εμένα ο Ορέστης, «ρε συ», μου λέει «έλα ν' αναλάβεις το μαγαζί, έλα». «Φύγε ρε», του λέω. «Εγώ έχω τη δουλειά μου» του λέω, «παίρνω»...

Ερ. Καλά λεφτά.

Σ.Ν. ... «το παραδάκι μου κάθε δεκαπέντε μέρες, έχω την ασφάλεια μου». Δεν θυμάμαι τώρα τι έγινε στη βάση και μου τη βιδώνει μια μέρα και λέω του ξαδέρφου μου, λέω «πες του προϊσταμένου που έχουμε επαέ ότι μια βδομάδα του δίνω περιθώριο και θα σταματήσω απ' τη βάση». «Βρε συ» μου λέει ο άλλος, ο ξάδερφός μου, «τώρα μπουνταλάς είσαι; Εδώ», μου λέει «το μισθό που παίρνεις δεν τον...», γιατί η βάση πλήρωνε τότες σας καλά και δεν μας εδίνανε και τα λεφτά που έπρεπε να μας εδώσουν, γιατί μας επλήρωνε η αεροπορία. Η Αμερική έστελνε τα λεφτά της αεροπορίας κι από 'κει μας επληρώνανε εμάς και μας δίνανε τα μισά. Γιατί το κουβεντιάζαμε με τους

Αμερικάνους που δουλεύαμε μαζί. Λέει «εγώ παίρνω τόσα και εσύ που έπρεπε να παίρνεις περισσότερα από μένα και παίρνεις ούτε τα μισά που παίρνω εγώ»; Δηλαδή το μήνα έπρεπε να παίρνω τότες σας... έπαιρνα τριάμισι χιλιάρικα, παράδειγμα, θα έπρεπε να παίρνω εφτά - οχτώ. Ναι. Σύμφωνα με το μισθολόγιο που έδινε η Αμερική. Τέλος πάντων, το βράδυ πάω στον Ορέστη, του λέω «αποφάσισα», του λέω «να σταματήσω απ' τη βάση. Αλλά μη μου κάμεις ό,τι έκαμες του Καλομοίρη γιατί εγώ θα σε σκοτώσω», του λέω. Γιατί αφήνω τη δουλειά μου, που έχω σταθερή δουλειά» ας πούμε «και να 'ρθω επαέ να κάτσω δυο μήνες και να μου πεις ύστερα φύγε; Από μένα δεν καθαρίζεις εύκολα», του λέω, «Ορέστη». «Θες», μου λέει, «να κάνουμε χαρτιά, δεσ...», του λέω «όχι, με το λόγο τιμής». Κι έτσι, έπιασα τη λύρα πλέον επαγγελματικά.

Ερ. Επαγγελματικά.

Σ.Ν. Το μαγαζί εδούλευε, αλλά όταν έπιασα... πήγα στο μαγαζί, μου 'παιξε ο Ορέστης ο Σαράς τώρα, με το στόμα ορισμένους σκοπούς για να τους μάθω στη λύρα να τους παίζω. Ήμουν αρχάριος ας πούμε, όταν σου λέω ότι την είχα παρατήσει τη λύρα δέκα χρόνια. Αλλά έκατσα όμως, έλεγα του... έπαιζα τότε, έπαιζα με τον Κοκαράκη τον Αλέκο, και του 'λεγα 6:00 η ώρα θα 'σαι στο μαγαζί.

Ερ. Λαουτιέρης.

Σ.Ν. Λαουτιέρης. 6:00 η ώρα στο μαγαζί να κάνουμε πρόβες. Και σε δυο μήνες μέσα, είχα μάθει εγώ πενήντα - εξήντα κομμάτια να παίζω, δεν ήθελα τίποτα άλλο.

Ερ. Τι ώρα ξεκινούσε το μαγαζί κάθε βράδυ;

Σ.Ν. Ε... 9:00 η ώρα.

Ερ. Νωρίς.

Σ.Ν. Νωρίς, δεν είναι όπως τώρα που τα έχουνε κάνει...

Ερ. Πότε έγινε η μετάβαση στο πιο νυχτερινό ας πούμε ωράριο;

Σ.Ν. Δεν το κατάλαβα αυτό.

Ερ. Από πότε ξεκινήσαν να παίζουν στις 12:00;

Ερ. Από πότε, από πότε τα μαγαζιά ξεκίνησαν να παίζουν η ώρα 1:00;

- Σ.Ν. Τώρα, τέσσερα - πέντε χρόνια, ούτε, δυο - τρία χρόνια είναι τώρα που το 'χουνε...
- Ερ. Δηλαδή το '80 ας πούμε τι ώρα ανοίγανε τα μαγαζιά;
- Σ.Ν. Το '80... 9:00 η ώρα ήμασταν στο πάλκο.
- Ερ. Το '90;
- Σ.Ν. Και το '90. Στην Αθήνα που βρισκόμουνα εγώ τότε, το καλοκαίρι...
- Ερ. 9:00 η ώρα στη Αθήνα το 1990 ήσασταν δηλαδή επάνω;
- Σ.Ν. Βέβαια. 8:00 η ώρα... Μα για αυτό τα μαγαζιά τα κρητικά, τα δικά μας μαγαζιά τώρα κατά κάποιο τρόπο έχουνε φθαρεί. Οικογένειες δεν πάνε τώρα στα μαγαζιά. Ενώ τότε δουλεύαμε με οικογένειες. Εσύ, παραδείγματος χάριν, έχεις τα κοπέλια σου, τη γυναίκα σου, τον άντρα σου...
- Ερ. Θες να πας κάπου και να γυρίσεις...
- Σ.Ν. Θα πας την οικογένεια, θα πας... αφού έχεις προορισμό να βγεις απόψε, να βγεις απόψε να πας έξω να φας. Α, που λες θα πάω εκεί να φάω, γιατί τα μαγαζιά τα δικά μας είναι σαν ταβέρνα, θα πάω εκεί να φάω, να ακούσω και τη μουσική μου και 12:00 η ώρα να πάρω τα κοπέλια μου να πάω να τα κοιμίσω.
- Ερ. Ναι. Τώρα;
- Σ.Ν. Ε τώρα... οι καινούργιοι καλλιτέχνες πάνε στη 1:00 η ώρα και βγαίνουν στο πάλκο και γι' αυτό και τα παιδιά ...
- Ερ. Ανάποδα πάμε, ανάποδα.
- Σ.Ν. ... ακολουθούσανε την κρητική μουσική.
- Ερ. Βέβαια. Και μαθαίνανε.
- Σ.Ν. Βέβαια, και μαθαίνανε.
- Ερ. ...την παράδοση μέσα απ' την πράξη.
- Σ.Ν. Τέλος πάντων, δούλευα εγώ στην «Αρετούσα», μου κολλάει ο Ορέστης, μου λέει «θα γράψεις δίσκο», «φύγε μωρέ, τι να γράψω;», του λέω, «τώρα άρχισα τη λύρα και θα γράψω και δίσκο»; «Θα γράψεις δίσκο, θα γράψεις δίσκο». Κείνη τη χρονιά, έγραψα τη *Ροδαριά*. Οι μαντινάδες βέβαια δεν είναι δικές μου, ενούς ξαδέρφου μου, ενός ξαδέρφου μου.
- Ερ. Θα μας την πείτε τη μαντινάδα με τη *Ροδαριά*;

- Σ.Ν. Είναι πολλές μαντινάδες... ε έχει πολλές. Η πρώτη μαντινάδα είναι:
«Επότιζα μια ροδαριά με υπομονή μεγάλη
κι έβγαλε ρόδο όμορφο μα το μυρίζονται άλλοι».
- Εταίριαζε τώρα στην περίπτωση που εγώ ήμουνα χωρισμένος κι έχω το παιδί ας πούμε. Κι εκεί... τέλος πάντων, βγαίνω στην Αθήνα και βρίχνω τον συχωρεμένο τον Ξυλούρη.
- Ερ. Τον Νίκο;
- Σ.Ν. Τον Νίκο. Του λέω «είμαστε καλοί φίλοι», του λέω έτσι κι έτσι και βγήκα... γράψαμε ένα δισκαλάκι, «θα με πάρεις του λέω στην Κολούμπια»; Κι εκείνος ήταν στην Κολούμπια τότε, δεν ήθελα να πάω στου Βαρδουλάκη γιατί είναι απάτη. Τέλος πάντων, είναι... επειδή έπαιζαν τότε στην Παρασειού στο «Κονάκι». Δεν ξέρω το 'φταξες αυτό το μαγαζί ή δεν το 'φταξες; Το 'φταξες;
- Ερ. Παρασειού κι Αχαρνών;
- Σ.Ν. Ναι. Αχαρνών. Αχαρνών και Παρασειού.
- Ερ. Ναι. Ναι, ναι.
- Σ.Ν. Εκεί έπαιζε τότες ο Ξυλούρης. Είχε πάρει ένα του Μαρκόπουλου, είχε γράψει το Χρονικό τότε, το πρώτο δίσκο δεν ήταν το Χρονικό, έτσι δεν είναι; Με το Μαρκόπουλο. Και μου λέει «αύριο έλα στο στούντιο», ήταν κουμπάροι με το Λαμπρόπουλο που 'χε την εταιρεία, την Κολούμπια, «έλα στο στούντιο» μου λέει «αύριο και είμαι σίγουρος ότι δεν θα μου χαλάσει το χατίρι ο Λαμπρόπουλος». Πάμε πραγματικά, θυμάμαι τραγουδούσε εκείνη την μέρα, ηχογραφούσε το Φιλεντέμ. Αφού τελείωσανε λοιπόν την ηχογράφηση, βγαίνει επάνω ο Λαμπρόπουλος εκεί πέρα και του λέει «κουμπάρε», έτσι κι έτσι του λέει «αυτό το κοπέλι είναι φίλος μου και ήρθε να γράψει ένα δίσκο, τι λες; Θα τότε πάρουμε στην εταιρεία»; Του λέει, «κουμπάρε ό,τι πεις εσύ». Βγαίνοντας απ' το στούντιο να φύγουμε, πάει μπροστά ο Ξυλούρης με τον Μαρκόπουλο, ακολουθώ εγώ από πίσω με το Γιάννη, τον Ψαρογιάννη, τον αδερφό του Νίκου. Και του λέει ο Μαρκόπουλος «ρε Νίκο» του λέει, «τι λέει αυτός στη φωνή»; Για μένα τώρα. Γι' αυτό ακόμη τον αγαπώ και ας είναι κι αποθαμένος. «Γιάννη» του λέει, «έχει πιο καλή φωνή από μένα». «Τι λες ρε», του λέει. Λέει «αυτό που

σου λέω». Άστον να λέει ό,τι θέλει, είχα καλύτερη φωνή εγώ απ' τον συχωρεμένο τον Νίκο; Αλλά είπε την καλή κουβέντα. Αυτό μ' ευχαρίστησε εμένα. Και γυρίζει ο Μαρκόπουλος, «ρε Κρητικέ» μου λέει, «θα 'ρθεις να σε πάρουμε στη Φίλιπς»; Ο Μαρκόπουλος ήταν στη Φίλιπς. Και του λέω, «Γιάννη» του λέω «εγώ βγήκα να γράψω ένα δισκαλάκι», τότε ήτανε τα μικρά τα δισκαλάκια των σαράντα πέντε στροφών, «ή στην Κολούμπια ή στην Φίλιπς για μένα εξίσου οι εταιρείες». Τέλος πάντων, μου λέει ο Ψαρογιάννης «μπορεί να σε πάρει στη Φίλιπς ο Μαρκόπουλος». Λέω «δεν ξέρω Γιάννη...».

Ερ. Για να βγάλετε δηλαδή άλλον δίσκο στη Φίλιπς;

Σ.Ν. Όχι.

Ερ. Αυτό.

Σ.Ν. Αυτό το δίσκο που βγήκα εγώ να γράψω. Για πρώτη φορά, για πρώτη φορά.

Ερ. Να μην τον γράψετε δηλαδή στην Κολούμπια...

Σ.Ν. Ναι αφού ερώτησε τον Νίκο ο Μαρκόπουλος, τι φωνή έχει αυτός του λέει «καλλιὰ από μένα». Αυτός πώς σκέφτηκε; Σου λέει να τότε πάρουμε στη Φίλιπς, κι έτσι έγινε πραγματικά. Δεν περνούν... έφυγα εγώ εν τω μεταξύ κατέβηκα, λέω του Ψαρογιάννη λέω «εγώ θα φύγω του λέω γιατί παίζω» και δεν περνούν δυο μέρες και με παίρνει ο Ψαρογιάννης τηλέφωνο και μου λέει, «έλα» μου λέει, «Σωπασή γιατί κανόνισε ο Μαρκόπουλος να γράψεις στη Φίλιπς». Και βγήκα πραγματικά στην Αθήνα και πήγαμε στη Φίλιπς.

Ερ. Υπέγραφες τότε συμβόλαιο με την εταιρεία;

Σ.Ν. Ναι, ναι.

Ερ. Τι είδους, πώς, σε έτη, σε δίσκους, πώς;

Σ.Ν. Δεν θυμάμαι τώρα... και τα ποσοστά, νομίζω τα ποσοστά, στο συμβόλαιο που υπογράψα ήταν 2%, να πάρω από τις πωλήσεις. Όταν επήγαμε στο στούντιο, δεν βγάνει ο κουμπάρος μου τώρα ο Ψαρογιάννης, γιατί μετά με στεφάνωσε αυτός, να μη μιλήσει, μόνο μου λέει στο στούντιο μέσα, μου λέει «τους βλέπεις αυτούς όλους αυτούς που είναι στην κονσόλα; Όλοι είναι της εταιρείας», μου λέει. Ήταν τέσσερα – πέντε άτομα, «ήρθανε να σ' ακούσουνε», μου λέει. Για τη φωνή μου. Εγώ τότε σας... λέω ίντα ήτανε να μου το πει, να μ' αφήσει να γράψουμε γιατί όσο και να 'ναι πρώτη φορά

μπαίνω σε στούντιο εγώ και ξέρω 'γω. Τέλος πάντων, γράψαμε τη Ροδαριά. Βγαίνουμε... μετά βγήκαμε απ' το... από πάνω, απ' την κονσόλα, το μόνο που θυμούμαι ήταν ένας Μακράκης, απ' το Ηράκλειο. Ήτανε παραγωγός ας πούμε στα δημοτικά. Κι ένας Εμμανουηλίδης. Μου λέει «μπράβο ρε Σωπασή, έχεις ωραία φωνή, καλή φωνή...», ξέρω 'γω. Εντάξει εγράψαμε, έφυγα εγώ, κυκλοφορεί ο δίσκος τον Μάη, έγραψα εγώ το Φλεβάρη και τον Μάη κυκλοφόρησε ο δίσκος. Κι έρχεται η πρώτη κοψιά που είχανε στείλει στο Ηράκλειο, πεντακόσιοι δίσκοι. Εγώ δεν το ξέρω και κοιμούμαι. Από πάνω από μένα η σπιτονοικοκυρά που 'χει το σπίτι, μια ξαδέρφη μου ήτανε, μια στιγμή στον ύπνο μου γρικώ το... τη Ροδαριά κι έπαιζε. Λέω «ήρε συ ονειρεύομαι ή...»; Σηκώνομαι, κάθομαι στο κρεβάτι, παίζει ο δίσκος. Κάνω έτσι, βγαίνω απ' όζω και της φωνάζω... «ε, μωρέ» μου λέει «εσύ κοιμάσαι και ο δίσκος κυκλοφόρησε πήγα και τότε πήρα». Πάω λοιπόν, «πού είναι το μαγαζί;», της λέω, μου λέει «στο...», τότες σας δεν ήταν τα φανάρια ακόμα στο Ηράκλειο, είχανε ένα χωροφύλακα κι έκανε τον τροχονόμο, μου λέει «στον τροχονόμο παρά πάνω, δίπλα είναι το μαγαζί». Πάω, μπήκα εγώ μέσα, δε λέω ποιος είμαι. Μόνο του λέω «δέλω», του λέω «δέκα δίσκους του Σωπασή». Μου λέει «δεν έχω». «Έφερα» μου λέει «το πρωί, μου φέρανε πεντακόσια κομμάτια, δεν έχω όζω, μόνο ένα και τον έχω για δείγμα, δεν τότε δίδω».

Ερ. Δεν σας γνώρισε; Όχι. Δεν ήξερε, δεν είχε φωτογραφία έξω ο δίσκος.

Σ.Ν. Ναι. Όχι, δεν είχε φωτογραφία. Και του λέω «πότε θα φέρεις»; «Δεν ξέρω», μου λέει «θα δούμε τώρα πότε και...», του λέω «πάρε μωρέ τηλέφωνο» του λέω «εδά», «πάρε τηλέφωνο» του λέω «στην Αθήνα να στείλουν αύριο και πες τους να σου στείλουν χίλια κομμάτια». Αυτός με κοιτάζει, σου λέει τρελός είναι τούτος σες; Δεν μου 'χει πει εν τω μεταξύ και «πέρασε και μια γυναίκα από δω, και μου παράγγειλε εξήντα κομμάτια. Τώρα μαγαζί έχει τι γίνεται δεν ξέρω». «Βλέπεις»; του λέω, αλλά άντε από 'δω από κει, μου λέει «μα εσύ...», του 'πα εγώ ποιος είμαι, του είπα εγώ «δικός μου είναι ο δίσκος, «εσύ» μου λέει «είσαι ο Σωπασής»; Του λέω «εγώ». «Α, κάτσε», μου λέει... «καφεδάκι» ξέρω εγώ... του λέω «δεν θα μου δώσεις καφεδάκι». Τέλος πάντων, τότε πιέζω εγώ, παίρνει στην εταιρεία τηλέφωνο, λέει ο

Σωπασής είναι αυτή τη στιγμή εδώ πέρα και μου λέει να στείλετε χίλια κομμάτια αύριο. Μα του λέει, «μα δεν τα έχουμε, θα δούμε στην αποθήκη τι έχουμε κι ό,τι είναι θα σας τα στείλουμε αύριο». Πραγματικά εστείλαν καμιά εξακοσαριά κομμάτια, αλλά ο δίσκος βέβαια έβγαλε. Αφού κυκλοφόρησε ο δίσκος ήμουνα εδώ και με το που κυκλοφόρησε ο δίσκος εβγήκα εκεί. Κατευθείαν.

Ερ. Μεγάλη διαφορά, έτσι;

Σ.Ν. Μεγάλη, ναι.

Ερ. Γίνατε γνωστός, γνωστός ας πούμε, πασίγνωστος.

Σ.Ν. Ναι, δεν υπήρχε τότε αυτοκίνητο, δεν υπήρχε τζουκ μποξ, που είχαν τα τζουκ μποξ τα μαγαζιά ας πούμε, και σπίτι να μην έχει τη Ροδαριά. Αν ήτανε τώρα, θελα' να γίνει χρυσός. Αλλά τότε δεν υπήρχανε χρυσοί δίσκοι και ξέρω 'γω.

Ερ. Ποια εποχή ήταν που βγάλατε το δίσκο;

Σ.Ν. Το '70.

Ερ. Το '70.

Σ.Ν. Το '70 προς '71. Ναι. Το '71 μάλλον το Μάιο κυκλοφόρησε.

Ερ. Δηλαδή ένα χρόνο μετά που αφήσατε το... που αφήσατε το σούπερ μάρκετ, τη βάση.

Σ.Ν. Ναι, έφυγα απ' τη δουλειά μου εγώ το '70 τον Οκτώβρη. Το Φλεβάρη το '71 έγραψα το δίσκο, το '71 το Μάη κυκλοφόρησε.

Ερ. Δεύτερη φορά παντρεμένος; Ήσασταν;

Σ.Ν. Όχι ακόμη.

Ερ. Όχι ακόμη.

Ερ. Όχι. Μετά παντρεύτηκα το '73. Τη γυναίκα που έχω τώρα την γνώρισα εκεί στο... στην «Αρετούσα» που σου λέω, που πήγα κι έπαιζα τη λύρα, για πρώτη φορά. Εκεί την γνώρισα. Ήταν καλλιά και να μην την γνωρίσω κι αυτή. Ας είναι όμως. Λοιπόν, το καλοκαίρι εκείνο σταμάτησα εγώ απ' την «Αρετούσα» μετά, γιατί το μαγαζί ήταν χειμερινό. Και πάω στην «Καλλιθέα», ε, στην «Καλλιθέα» τώρα καλοκαίρι ήταν το μαγαζί βάζανε καμιά... πάνω - κάτω καμιά τετρακοσαριά άτομα. Ήταν μεγάλο το μαγαζί. Κάθε βράδυ γεμάτο, μα κάθε βράδυ, δεν υπήρχανε μέρες να πεις Σάββατο,

Κυριακή που έβγαινε ο κόσμος, τι ώρα κλείνει. Έβλεπες τρεις καμάρες την Κυριακή βράδυ, δεν μπόραγες να περπατήσεις απ' τον κόσμο. Η «Καλλιθέα» κάθε βράδυ γεμάτη, Δευτέρα, Τρίτη...

- Ερ. Ποιοι... το κοινό που ερχότανε ήτανε ας πούμε Ηρακλειώτες; Ήτανε...
- Σ.Ν. Και Ηρακλειώτες και Ρεθυμνιώτες και απ' τα χωριά κατεβαίνανε και τουρίστες. Είχε αρχίξει ο τουρισμός τότε.
- Ερ. Κι απ' τα χωριά κατεβαίνανε να πάνε στο κέντρο;
- Σ.Ν. Βέβαια. Τέλος πάντων, παίζω εκεί πέρα δυο χρόνια.
- Ερ. Συνεχόμενα; Κάθε βράδυ;
- Σ.Ν. Ναι, κάθε βράδυ. Ούτε ρεπό, δεν είχα ρεπό, τότε τα μαγαζιά τα κρητικά δεν κάνανε ρεπό τις Δευτέρες, δεν κάνανε ρεπό.
- Ερ. Και ο κόσμος; Υπήρχε κόσμος πεντακόσια άτομα που γέμιζε κάθε βράδυ και σας...
- Σ.Ν. Ναι και γινότανε... και γινότανε κι αλλαγές στα τραπέζια.
- Ερ. Τι γινότανε;
- Σ.Ν. Αλλαγές, φεύγανε παρέες ας πούμε και ξανά... και ξανακαθίζανε άλλοι. Λοιπόν...
- Ερ. Με ποιον παίζατε;
- Σ.Ν. ...Το '73 το καλοκαίρι... τότε έπαιζα με τον Κοκαράκη και μετά έφυγε ο Κοκαράκης και πήρα τον Φουκάκη.
- Ερ. Με ένα λαούτο, ε;
- Σ.Ν. Όχι, είχαμε δυο λαούτα. Ναι, για τα ποσοστά γιατί εμείς πληρωνόμαστε με ποσοστά. Λοιπόν, το '73...
- Ερ. Συγνώμη, μια στιγμή διακοπή.

CD 2

- Ερ. Λοιπόν, μπορούμε να συνεχίσουμε.
- Σ.Ν. Ναι, το '73 το καλοκαίρι, έπαιζα ακόμη στην Καλλιθέα εγώ, ένα βράδυ, να τον Μαρκόπουλο κι έρχεται. Ε, εγώ τον είδα, κατέβηκα ας πούμε απ' το πάλκο και πήγα και τότε χαιρέτισα, του μίλησα και μου λέει «έβγα» μου λέει «στο πάλκο, να μας επαίξεις ό,τι ριζίτικα ξέρεις».
- Ερ. Ξέρατε ριζίτικα εκείνη την εποχή;

Σ.Ν. Ε, τα γνωστά. Έπαιξα όσα ριζίτικα κάτεχα, τον ρώτηξα βέβαια, του λέω «τι κάνει», του λέω «ο Νίκος»; Μου λέει «καλά είναι». Αλλά εν τω μεταξύ έχουνε χωρίσει, δεν μου το λέει. Μετά που... μου λέει «θα σε περιμένω» μου λέει, «δεν φεύγω» μου λέει, «θα σε περιμένω μέχρι να τελειώσεις». Βγήκα εγώ στο πάλκο, είπα όσα ριζίτικα εκάτεχα... κατά τις 3:00 η ώρα, τρεισήμισι, κατέβηκα απ' το πάλκο και πάω στην παρέα του, αρχίσαμε κουβέντα και μου λέει «ξέρεις κάτι;», μου λέει, «τα 'φαγα με τον εδικό σου». Τον Ξυλούρη τώρα, είχαν τσακωθεί. «Και ψάχνω» μου λέει, «φωνή». «Τι λες», μου λέει, «θα κάνουμε παρέα»; Εγώ παιδί τώρα κάτεχα ότι αυτός δεν... είναι σφιχτός δεν πληρώνει, πρώτη μου κουβέντα λέω, «πόσα θα μου δίνεις τη βραδιά»; «Ε...», μου λέει, «αν παίρνεις τρία κατοστάρικα τη βραδιά δεν είσαι... ικανοποιημένος»; Τρία κατοστάρικα τη βραδιά. Τόνο κοιτάζω εγώ και του λέω «δεν μου λες», του λέω, «Μαρκόπουλε, εσύ», του λέω, «στην Αθήνα, με τρία κατοστάρικα, να πληρώνεις το νοίκι, να δες να φας, να ντυθείς, να ντύσεις τη γυναίκα σου και ξέρω 'γω, με τρία κατοστάρικα... με τρία κατοστάρικα» του λέω «τη βραδιά, τη θγάζεις; Ή θα παίρνω σοκολάτες να τρώω»;

Ερ. Ναι.

Σ.Ν. Ξέχασε το, του λέω. Μου λέει, «πόσα θγάζεις τώρα»; Μου λέει. «Εδώ» του λέω, «η μία μέρα με την άλλη, εμένα είναι το μεροκάματό μου, πέντε χιλιάρικα». «Τι λες ρε»; Μου λέει. «Πολλά λεφτά». «Ε, έτσι είναι», του λέω. Γιατί εμείς είχαμε τα ποσοστά είχαμε και τη χαρτούρα ας πούμε. Μα λέει «ξέρεις ότι θα σε κάνω φίρμα και αυτό», έχει βέβαια δυο γκόμενες παρέα και θάζει τις γκόμενες από δίπλα, «μα κύριε Σωπασή που θα σε... σε κάμει φίρμα ο Μαρκόπουλος», που έτσι, που αλλιώς. Τους λέω, «κοπελιές, εγώ στην Αθήνα δεν θγαίνω να πεινώ γιατί δεν είμαι μαθημένος έτσι». Δεν θυμάμαι τώρα τι λέξη τους είπα για τις φίρμες και τα αυτά, τους λέω. «Εγώ δεν έχω μάθει να πεινώ. Επιμένει... «δεν έρχομαι» του λέω «Γιάννη, ξέχασε το, τελειώσαμε». «Αν μου δώσεις ένα χιλιάρικο τη βραδιά...».

Ερ. Το συζητάμε.

Σ.Ν. ... το ψιλοκουβεντιάζουμε. «Όχι ένα χιλιάρικο» μου λέει, «όχι, είναι πολλά λεφτά, δεν μπορώ να σου δώσω εγώ τόσα λεφτά».

- Ερ. Τι θα παίζατε; Με το Μαρκόπουλο τι θα παίζατε;
- Σ.Ν. Ε, θα 'παίξα δεν ξέρω τώρα... ή απ' τη φωνή, αυτός για τη φωνή μ' ήθελε.
- Ερ. Μόνο για τη φωνή;
- Σ.Ν. Για τη φωνή, για τη φωνή, να τραγουδώ. Εντάξει όπου χρειαζόταν λύρα...
- Ερ. Θα παίζατε και λύρα.
- Σ.Ν. Ναι. Μου κάνει την ερώτηση τότε. Μου λέει «τι λες για τον τάδε, τι λες για τον τάδε, τι λες για τον τάδε»; Του λέω «για μένα όλοι καλοί είναι. Πήγαινε άκουσε τους και όποιος σ' αρέσει πάρε». Τότε πήγε και πήρε τον Μπάμπη τον Γαργανουράκη. Τόνη πήρε τον Γαργανούρη. Δεν περνούν δέκα μέρες, να τον Κόκκινο τον Μιχάλη που πρέπει να τον ξέρεις, στην Αθήνα, ωραιότερος Κρητικός, έχει ταίσει κόσμο, έχει κονέψει κόσμο, είμαστε ξαδέρφια, Λιβαδιώτης είναι θα κι αυτός.
- Ερ. Τι είναι;
- Σ.Ν. Λιβαδιώτης.
- Ερ. Λιβαδιώτης.
- Σ.Ν. Απ' τα Λιβάδια ναι, Κόκκινος λέγεται. Είμαστε δεύτερα ξαδέρφια. Να τον στην «Καλλιθέα», μου λέει «ίντα ώρα τελειώνεις»; Λέω «ίντα ρε Μιχάλη, κάτσε να φας, να πιεις και...». Μου λέει, «σε θέλω». Ε, έκατσε αυτός, ύστερα μου λέει, «βαρέθηκα να κάθομαι να σε περιμένω» μου λέει, «στην «Αστόρια» και στο άλλο το...», είχε ένα ουζερί που ξενυχτούσε. Λέω «εντάξει». Πάω και μου λέει, «τι λες» μου λέει, «φτιάχγω καινούριο μαγαζί στην Αθήνα, θα 'ρθεις;» μου λέει. Εγώ ήθελα να βγω στην Αθήνα όμως, για οικογενειακούς λόγους, του λέω «εντάξει». Έφτιαξε ένα μαγαζί καινούργιο πραγματικά, στις τρεις γέφυρες, στη Λιοσίων, ψηλά πάνω. Και μαγαζί οχτακοσάρι, έβαζε οκτακόσια άτομα.
- Ερ. Πώς λεγόταν; Θυμάστε;
- Σ.Ν. «Ψήλορειίτης». Του 'χε δώσει την ονομασία «Ψήλορειίτης». Τέλος πάντων, τα βρίσκουμε εμείς για να πάω εγώ. Και του λέω «από λαούτα του λέω, θα φέρω δικά μου». «Όχι» μου λέει, «λαγούτο» μου λέει «είναι κλεισμένος ο Μανιάς. Έχω κλείσει το Μανιά», μου λέει. Τέλος πάντων, τον Μανιά τον ήξερα εγώ, ας πούμε, εξ' αποστάσεως, δεν είχαμε... ούτε είχαμε παίξει ποτέ μαζί, ούτε... τέλος πάντων, λέω «εντάξει». Το κλείνω που λες και βγαίνω

απ' το Σεπτέμβρη στην Αθήνα. Το '73. Επήραμε κι άλλο ένα λαούτο, δεύτερο και κάνουμε τα εγκαίνια, στις εννιάμιση η ώρα είναι πίτα το μαγαζί. Οχτακόσια άτομα και να στέκονται απ' όξω, άλλοι τόσοι. Καινούργιο το μαγαζί βέβαια, για πρώτη φορά λειτουργούσε κι εγώ πρώτη φορά στην Αθήνα. Κατά της 12:00 η ώρα έρχεται ο συχωρεμένος ο Μουντάκης. Ελεγότανε συντέκνοι με τον Μανιά, και μπαίνει μέσα και του λέει «βρε σύντεκνε», του λέει, «τι είναι αυτό το πράγμα; Τι είναι αυτό το πράγμα»; Του λέει. «Πρώτη φορά, είμαι χρόνια στην Αθήνα, πρώτη φορά βλέπω αυτά τα εγκαίνια σε μαγαζί». Του λέει, του λέει «πάγαινε... οι Λιβαδιώτες» του λέει, «σύντεκνοι», για τον Κόκκινο τώρα και για μένα... Τέλος πάντων, απ' το '73 είμαι στην Αθήνα, μέχρι και τώρα ανεβαίνω ασ πούμε στην Αθήνα και κάνω ένα μήνα, δυο μήνες, ανάλογα. Αλλά συνεχόμενα έκατσα στην Αθήνα, απ' το '73 μέχρι το '87.

Ερ. Στον «Ψήλορειίτη», παίζατε κάθε βραδιά;

Σ.Ν. Όχι, στον «Ψήλορειίτη», έκλεισε το μαγαζί και πήρε ένα άλλο μαγαζί ο Μιχάλης πιο κοντά προς την Ομόνοια, πάλι στη Λιοσίων, και το 'βγαλε αυτό «Μεγαλόνησο». Εκείνο το μαγαζί πρέπει να θυμάσαι εσύ. Αλλά εν τω μεταξύ δεν τα βρήκαμενε...

Ερ. Στα οικονομικά;

Σ.Ν. Είχε και συνέταιρο και έπιασα το συνέταιρο και μου 'κλεβε τα ποσοστά, κι από κει τα χαλάσαμε και πήγα στου Χνάρη δηλαδή ύστερα. Μου λέει ο Χνάρης, είμαστε και με τον Χνάρη...

Ερ. Στο «Ζορμπά».

Σ.Ν. Στο «Ζορμπά», είμαστε και με τον Χνάρη δεύτερα ξαδέρφια.

Ερ. Μάλιστα.

Σ.Ν. Τον Θωμά.

Ερ. Μάλιστα.

Σ.Ν. Ο Θωμάς, αυτός ήταν είκοσι χρονών, είκοσι δυο. Μου λέει, «ρε συ», τον είχε ο Μιχάλης στην δουλειά του και του λέει ο Μιχάλης σε κάποια φάση γιατί ο Μιχάλης είχε ένα σούπερ μάρκετ και τον είχε κεια χασάπη, το Θωμά. Και του λέει «Θωμά εγώ την έβγαλα με τον Σωπασή για δέκα χρόνια, θα πάρω τα λεφτά» του λέει, «ο Σωπασής μετράει». Ο Θωμάς το

΄πιασε. Έμαθε τώρα ότι γκρινιάξαμε εμείς με τον... Του λέει... μου λέει ο Θωμάς, μου λέει «αν φτιάξω μαγαζί, θα ρθεις; Αλλά... «μέσα» του λέω, «αλλά μη μ' αφήσεις ξεκρέμαστο». Και τελικά πήρε το μισό μαγαζί ο Θωμάς, το «Ζορμπά». Και μου λέει έλα στην Αθήνα, πήρα το «Ζορμπά» μου λέει. Και πάμε το '74 στο «Ζορμπά». Εκεί ήμουν συνεχόμενα, μέχρι το '83.

Ερ. Εννιά χρόνια.

Σ.Ν. Ναι. Κάθε χρόνο. Το '76 άνοιξα εγώ μαγαζί στο Ηράκλειο καλοκαιρινό. Στον Αϊ Γιάννη στη Λεωφόρο Κνωσσού, τον «Μίτο».

Ερ. Τον «Μίτο».

Σ.Ν. Τον «Μίτο», δεν ξέρω αν τον έφτασες.

Ερ. «Μίτος». Έτσι;

Σ.Ν. Ναι, ο «Μίτος» της Αριάδνης.

Ερ. Ναι, ναι, ναι.

Σ.Ν. Εγώ έκανα την ονομασία αυτού του μαγαζιού, γιατί του 'χαμε κάνει το ντεκόρ Κνωσιακό, πήρα απ' την Κνωσό κάτι αυτό, ας πούμε, το πάλκο που καθόμαστε. Είχε κάτι, αυτό, απ' την Κνωσό. Γι' αυτό του 'κανα και το όνομα «Μίτος». Τα καλοκαίρια έπαιζα στο «Μίτο», απ' το '76, το '75 ξανάπαιξα στου Σαρή στην «Αρετούσα» πάλι, το καλοκαιρινό κι αυτό. Κι αυτό ήταν στον Αϊ Γιάννη.

Ερ. Εσείς γιατί το ανοίξατε το μαγαζί;

Σ.Ν. Τι;

Ερ. Γιατί ανοίξατε το μαγαζί;

Σ.Ν. Ε, κάποιος φίλος μου λέει, «ρε συ να ανοίξουμε μαγαζί δικό μας, να τραβάς τώρα», μου λέει, «να κάνουμε την επιχείρηση δικιά μας».

Ερ. Θα παίζατε εσείς δηλαδή;

Σ.Ν. Έπαιζα εγώ ήταν και το μισό μαγαζί δικό μου.

Ερ. Και θα φωνάζατε κι άλλους οργανοπαίχτες;

Σ.Ν. Όχι, έπαιζα εγώ.

Ερ. Μόνο εσείς.

Σ.Ν. Μόνο εγώ. Τότε ήτανε, τα μαγαζιά, «κλείσαμε με το Σωπασή να παίζει για όλη τη σαιζόν».

- Ερ. Δηλαδή από Ιούνιο μέχρι Σεπτέμβρη;
- Σ.Ν. Ναι.
- Ερ. Τέλη Σεπτεμβρίου;
- Σ.Ν. Μέχρι αρχές του Σεπτέμβρη. Γιατί φεύγαμε μετά στην Αθήνα.
- Ερ. Α, μάλιστα.
- Σ.Ν. Ο «Ζορμπάς» ξεκινούσε στην Αθήνα, απ' τις 15-20 του Σεπτέμβρη... άνοιγαν τα μαγαζιά στην Αθήνα.
- Ερ. Μέχρι το καλοκαίρι; Ή και το καλοκαίρι;
- Σ.Ν. Ε, όχι, το καλοκαίρι κλείνανε.
- Ερ. Ναι.
- Σ.Ν. Τα μαγαζιά στην Αθήνα, το καλοκαίρι... Πρώτα απ' όλα τότε δεν υπήρχανε κλιματισμοί, δεν υπήρχανε τα αυτά και έφευγε ο κόσμος βέβαια το καλοκαίρι, οι κρητικοί φεύγουν. Κατεβαίνουν εδώ πέρα, στην Κρήτη ας πούμε. Ταξίδια από το '74, πρωτοπήγα στον Καναδά. Όχι, το '74 πήγαμε στη Γερμανία με τον Μανιά.
- Ερ. Από σύλλογο καλεσμένοι;
- Σ.Ν. Όχι, από ιδιώτες. Και κάναμε δυο μήνες στη Γερμανία με το Μανιά, γυρίσαμε απ' τη Γερμανία και φεύγομε στον Καναδά. Όταν πηγαίναμε στο αεροπλάνο μέσα, «τώρα...» μου λέει ο Μανιάς, γεννήκαμε σύντεκνοι βέβαια με τον Μανιά, βάφτισαν τον γιο μου...
- Ερ. Οι δυο σας μόνο;
- Σ.Ν. Ναι οι δυο μας.
- Ερ. Δεν είχατε τρίτο όργανο;
- Σ.Ν. Όχι.
- Ερ. Όχι.
- Σ.Ν. Μου λέει «καημένε σύντεκνε», μου λέει, «πάμε δα στο Καναδά και δεν κατέμε», λέει, «ίντα δα συναντήσουμε». «Μια φορά είχα πάει» μου λέει, «με το συχωρεμένο τον Μουντάκη, κι αν δεν ερχότανε ο μπάρμπας μου απ' το Σικάγο να μας επάρει, δα 'χαμε πεδάνει της πείνας». «Ε, μα σύντεκνε» του λέω «τώρα, έχουν αλλάξει τα πράγματα. Έχω του λέω εκεία, Μόντρεαλ και Τορόντο έχω σαράντα ξαδέρφια». Και πραγματικά ας πούμενε, κατεβήκαμε στο Τορόντο, από 'δω που φύγαμε απ' την Αθήνα

και απ' το Τορόντο μετά πήγαμε στο Μόντρεαλ με... κάτι φίλοι μας επήρανε με αυτοκίνητα μας επήγαν. Και κάναμε το χορό σε μία αίθουσα που έβαζενε δυο χιλιάδες άτομα. Πίτα. Και να στέκονται απ' όξω... Βγαίνουμε στο πάλκο, λέω του Μανιά, λέω «σύντεκνε, να πεις ένα ριζίτικο εσύ που τα λες καλά τα ριζίτικα», του λέω. Λέει «όχι, μαζί», μου λέει «θα πούμε την Εαστεριά». Μας έχουνε φέρει μια τέτοια κούτα αλλά πιο μεγάλη για να βάνουμε τα λεφτά μέσα. Μέχρι που τελειώσαμε, ξεκινήσαμε την Εαστεριά, μέχρι να την τελειώσουμε, η κούτα ήταν γεμάτη κατοστάρικα, πενηντάρικα.

Ερ. Γιατί με την Εαστεριά...;

Ερ. Δολάρια.

Σ.Ν. Δολάρια, ναι, δολάρια. Δολάρια.

Ερ. Τους άρεσε τόσο πολύ η Εαστεριά;

Σ.Ν. Επειδή ήτανε και... μέσα στο χώρο αυτό υπήρχαν και μη κρητικοί και η Εαστεριά βέβαια είναι...

Ερ. Διαδεδομένη.

Σ.Ν. ... πασίγνωστη ας πούμε σε όλο τον κόσμο.

Ερ. Μάλιστα.

Σ.Ν. Λέει με την Εαστεριά. Τέλος πάντων, κάθονται σ' ένα πόστο, συγγενείς μου τώρα, Μυλοπαταμίτες από 'δω και σηκώθηκαν και μπήκανε στη γραμμή σαν στρατιώτες. Δέκα, δέκα, δέκα, δέκα, μέχρι να τελειώσουμε την Εαστεριά η κούτα έχει γεμίσει δολάρια, κι όχι μονά, πενηντάρικα και κατοστάρικα. Ε, μόλις τελειώσαμε μπήκαμε σ' ένα συρτό και χορέψανε. Άμε σταματήσανε, γυρίζει ο Μανιάς και μου κάνει «ε, κακομοίρη σύντεκνε», μου λέει, «μα δεν κατέχεις την αξία σου». Γιατί όλοι αυτοί οι ανθρωποι τώρα, ήτανε δικοί μου ανθρωποι, συγγενείς, ξαδέρφια, Μυλοποταμίτες από παέ, κοντοχωριανοί και ξέρω 'γω... μου λέει «δεν κατέχεις την αξία σου» μου λέει. «Τι ήταν το πράγμα τούτο να...» μου λέει. «Βρε πίστεψέ» μου λέει, «η τριχιά μου σηκώθηκε». Κι αυτό μου το ξανάπε και στη Γερμανία. Στη Γερμανία ένα βράδυ, ένας μπάρμπας μου, ένας Σωπασής, μας εβάνει το Σάββατο το βράδυ 5000 μάρκα το '74 και την Κυριακή το βράδυ 2000 μάρκα. 7000 μάρκα μας έβαλε ένας μπάρμπας μου,

που έπρεπε να δουλεύει ο κακομοίρης, τέσσερις μήνες για να τα βγάλει. Και τότες σας μου λέει πάλι ο Μανιάς, «ρε κακομοίρη σύντεκνε δεν την κατέχεις την αξία σου, δεν την κατέχεις». Τέλος πάντων, απ' το '74 κάθε χρόνο, πήγαινα Καναδά-Αμερική, Αμερική-Καναδά γιατί έχω ανθρώπους ας πούμε εκεί πέρα, συγγενείς. Να πολλοί συναδέλφοι μου λένε «μα ανάθεμα τον ο Σωπασής, μόνο για το Σωπασή είναι ο Καναδάς και η Αμερική»; Αλλά κάθε καλοκαίρι όμως, εγώ χαλούσα ενάμισι εκατομμύριο, ένα εκατομμύριο, δυο εκατομμύρια στα τραπέζια. Να τραπεζώνω αυτούς τους ανθρώπους που ερχότανε από Καναδά, από Αμερική, από Αυστραλία. Και συνεχίζεται η ίδια κατάσταση, ας πούμε, ακόμη και τώρα. Στην Αθήνα βγαίνω κάθε χρόνο ας πούμε, έστω για δυο μήνες, γιατί τώρα αλλάζουνε τα συγκροτήματα, κάθε δυο μήνες, αλλάζουνε ξέρω 'γω τα μαγαζιά. Αλλά παλιά, έκλεινα συγκρότημα, ξεκινούσε το Σεπτέμβρη; Μέχρι το Μάιο που 'δελε να κλείσει το μαγαζί, το ίδιο συγκρότημα.

Ερ. Τώρα ας πούμε απ' το Γενάρη πού παίζετε;

Σ.Ν. Ε τώρα φέτος...

Ερ. Ή απ' το Σεπτέμβρη.

Σ.Ν. Ε, απ' το Σεπτέμβρη ανοίγουν τα μαγαζιά. Ε, θα δω τώρα, εγώ πάντα πάω στο «Ζορμπά».

Ερ. Θα πάτε δηλαδή κι αυτή τη χρονιά στο «Ζορμπά»;

Σ.Ν. Ε δεν ξέρω τώρα, θα δω. Δεν έχω σκεφτεί ακόμη για να βγω στην Αθήνα φέτος, θα δω ας πούμε, αλλά δεν μ' αφήνει κιόλας ο Θωμάς, θα με βγάλει αυτός οπωσδήποτε, έστω για ένα μήνα, ενάμισι...

Ερ. Συνέχεια δηλαδή για ένα μήνα;

Σ.Ν. Ε ναι, για κάθε βράδυ, εκτός... ο «Ζορμπάς» κάνει, τώρα Τρίτη κάνει ρεπό, ενώ παλιά δεν εκάναμε καθόλου.

Ερ. Μόνο μία φορά την εβδομάδα κάνει ρεπό;

Σ.Ν. Ναι. Μια φορά. Άλλα μαγαζιά κάνουνε Δευτέρα ή επειδή κάνουν τα άλλα μαγαζιά τη Δευτέρα, ο Θωμάς κάνει την Τρίτη.

Ερ. Τώρα πού παίζετε; Δηλαδή ποιο είναι το πρόγραμμα;

Σ.Ν. Ε τώρα μόνο σε εκδηλώσεις, σε γάμους, σε βαφτίσια, σε...

- Ερ. Εδώ στο Ρέθυμνο ή στο Ηράκλειο; Εμφανίζεστε ας πούμε σε κανένα κέντρο, στο «Ζυγό»;
- Σ.Ν. Ε ανάλογα, στο Ηράκλειο πριν ένα μήνα ήταν που παίζαμε μαζί με το Μιχάλη, σ' ένα μαγαζί. Ε, τώρα υπάρχουν... το καλοκαίρι υπάρχουν οι γάμοι ας πούμε, τα Σαββατοκύριακα.
- Ερ. Τώρα στο εξωτερικό πηγαίνετε; Αυτό το χρόνο ας πούμε, το 2005 πήγατε καθόλου έξω;
- Σ.Ν. Όχι, τότε, πέρυσι μ' είχες πάρει τηλέφωνο;
- Ερ. Ναι, ναι.
- Σ.Ν. Ναι. Είχα πάει πέρυσι, είχα πάει Μάιο και πήγα και τον Οκτώβρη ύστερα. Παντρεύονταν μια ανιψιά μου και τότε είχα σπάσει το πόδι μου και πήγα με πατερίτσες.
- Ερ. Μαθητές έχετε κύριε Νίκο;
- Σ.Ν. Τι;
- Ερ. Μαθητές.
- Σ.Ν. Μαθητές... όχι, δεν ασχολήθηκα ποτέ εγώ να κάνω το δάσκαλο.
- Ερ. Θεωρείτε ότι είναι ας πούμε άσχημο κανείς να διδάσκει τη λύρα;
- Σ.Ν. Και αυτοί, αυτοί που κάνουν τους δασκάλους τώρα, δεν το κάνουν επειδή θέλουν να βγάλουνε λυράρηδες, θέλουν να βγάλουνε παιδιά να παίζουνε λύρα, το κάνουν για εκμετάλλευση, για να τα παίρνουν. Γιατί, κι αυτό βέβαια, το δημιούργησε ο συχωρεμένος ο Μουντάκης, κακώς. Αλλά επίσης σταμάτησε κι αυτός γιατί δεν εμπόρηγε να παίζει, να πηγαίνει σε γλέντια, σου λέει πώς θα γίνει τώρα βγάλω λεφτά κι έκανε αυτή την ιστορία. Στο Ηράκλειο η σχολή που δημιούργησε εκεί πέρα κι είχενε διακόσια κοπέλια μαζεμένα, μπορούν να μάθουν όργανο;
- Ερ. Ε κάποιοι απ' αυτούς;
- Σ.Ν. Εμένα πήγαιναν οι γιοι μου, δίπλα σε άλλο αυτό, πηγαίναν για αρμόνιο, για πιάνο. Αλλά τα παρατήσανε. Και μου λέει ο γιος μου, ο μικρός τώρα μου λέει, «μπαμπά, μπήκα μου λέει στην αίθουσα» γιατί ήταν να... ένα κοπέλι, συμμαθητής του ας πούμε κι ήταν, μένανε από πάνω από μας, η μάνα του καθηγήτρια και το πήγαινε στη σχολή του... υποτίθεται πως την είχε ο Μουντάκης «και μπήκα» μου λέει και «πρόβαλλα απ' την πόρτα κι

είδα διακόσια κοπέλια μέσα και παίζανε και... μου λέει κι ήτανε μια φασαρία, ένα κακό. Εγώ μου λέει δεν...».

Ερ. Μάλιστα. Δεν μου λες Νίκο, γιατί... τελειώσες; Τώρα, πώς εξηγείς το γεγονός ότι όλα αυτά τα ονόματα, οι μεγάλοι βγήκατε από 'δω, από την περιοχή του Ρεδύμνου;

Σ.Ν. Ε... ξέρω εγώ; Ο τόπος.

Ερ. Το 'χεις σκεφτεί;

Σ.Ν. Ο τόπος τι βγάζει ας πούμε γιατί...

Ερ. Γιατί να βγούνε από εδώ και να μην βγούνε από ένα άλλο νομό της Κρήτης;

Σ.Ν. Εκείνα τα χρόνια... Τώρα, από τη στιγμή που... και το Ηράκλειο έχει βγάλει καλλιτέχνες και τα Χανιά.

Ερ. Ε παντού έχουνε βγει αλλά εδώ είναι πολλοί μαζεμένοι, πολλοί μεγάλοι μαζεμένοι.

Σ.Ν. Έτυχε, έτυχε τώρα το Ρέδεμνος να βγάλει αυτούς που έβγαλε, τον Ροδινό, τον Σκορδαλό, τον Μπαξεβάνη, τον Μουντάκη ας πούμε και ξέρω 'γω. Δεν ξέρω, ο τόπος τους βγάζει;

Ερ. Έχει καμιά σχέση το οικονομικό επίπεδο, η οικονομική κατάσταση, της περιοχής; Λένε τουλάχιστον, ήταν πιο φτωχό το Ρέδυμνο, κάποτε, απ' τους άλλους νομούς που βρίσκονταν πάνω, έτσι δεν είναι;

Σ.Ν. Και μου φαίνεται κι ακόμη είναι, αλλά, αλλά στο θέμα το δικό μας απάνω, είναι το Ρέδυμνο στο καλύτερο.

Ερ. Ακριβώς αυτό, αυτό είναι το ερώτημά μου.

Σ.Ν. Δηλαδή και όχι επειδή είμαι Μυλοποταμίτης, αλλά στο Μυλοπόταμο πέφτουν τα πολύ τα λεφτά, στα όργανα που θα πέσουν σ' ένα γάμο.

Ερ. Δηλαδή πόσα λεφτά μπορεί να πέσουν σε ένα γάμο, τώρα, σήμερα;

Σ.Ν. Ανάλογα το χωριό που θα 'σαι, ανάλογα την οικογένεια, ανάλογα την οικογένεια, εντάξει, μπορεί να βγάλεις και ένα εκατομμύριο, μπορεί να βγάλεις και ενάμισι και δυο. Στ' Ανώγεια; Κι εκεί έχει χαρτούρα. Έχω ακούσει και συναδέλφους που λένε ότι έχουνε πιάσει και πέντε εκατομμύρια, σ' ένα γάμο.

Ερ. Μάλιστα. Εσύ όταν άρχισες να παίζεις λύρα, είχες κάποιον από τους παλιούς, στο μυαλό σου που ήθελες να του μοιάσεις;

- Σ.Ν. Τον Σκορδαλό, πάντα παρακολουθούσα το Σκορδαλό.
- Ερ. Τον Σκορδαλό, ε;
- Σ.Ν. Τον Σκορδαλό.
- Ερ. Τι σου άρεσε δηλαδή απ' τον Σκορδαλό;
- Σ.Ν. Η λύρα του, τα συρτά του ήτανε πάντα ωραία και στρωτά. Δεν αμφισβητούμε βέβαια και τον Μουντάκη, αλλά για μερακλήδες χορευτές ήταν ο Σκορδαλός. Για χορευτές ας πούμε, που ξέρουν να χορεύουνε, χόρευαν με του Σκορδαλού τη λύρα. Ο Μουντάκης έπαιζε κατά κάποιο τρόπο «κισσαμίτικα», τα γρήγορα ας πούμε όλ' αυτά και..., εδώ το Ρέδεμνος θέλει να χορεύει...
- Ερ. Όταν ξεκίνησες εσύ στην περιοχή, από άλλες περιοχές της Κρήτης, ποιοι ακουγόντουσαν;
- Σ.Ν. Ακουγόντουσαν πολλοί, δηλαδή παλιοί.
- Ερ. Ναι.
- Σ.Ν. ... οι οποίοι δεν είναι στη ζωή τώρα. Είχε παραδείγματος χάριν στον Αΐμωνα, Αΐμωνα, είχε με τον Συγλέτο, ένας παλιός λυράρης ας πούμε και φύγανε αυτοί οι άνθρωποι και δεν αφήσαμε τίποτα. Γιατί δεν υπήρχανε τότε ας πούμενε άνθρωποι να τους γράψουνε, να τους... ένας Παπαδογιάννης, Μυλοποταμίτης κι αυτός, εδώ, από 'δω απ' την Αγιά. Αυτός έγραψε βέβαια ή δύο ή τρία κομμάτια, όπως τα ίδια πράγματα έγραψε κι ο Καρεκλάς κι ο Ροδινός, αλλά ο Ροδινός έφυγε βέβαια νωρίς απ' τη ζωή. Ποιος άλλος εκείά στο Μυλοπόταμο τώρα...;
- Ερ. Και απ' όλη την Κρήτη έτσι ποιοι ακουγόντουσαν; Απ' όλη την Κρήτη, γενικά;
- Σ.Ν. Όταν ξεκίνησα εγώ;
- Ερ. Ναι, ναι.
- Σ.Ν. Όταν ξεκίνησα εγώ ήταν ο Πλακιανός από Χανιά.
- Ερ. Ο Πλακιανός.
- Σ.Ν. Ήταν ο Πλακιανός, υπήρχε αυτός πρέπει να 'ναι και στη ζωή ακόμη, ένας Κολιακούδης, εδώ στο Ρέδεμνος, ας πούμε, ο Ροδινός τώρα και... αλλά όταν ξεκίνησα εγώ ήταν ο Σκορδαλός, ο Μουντάκης...
- Ερ. Τον Ροδινό τον θυμάσαι εσύ;

- Σ.Ν. Όχι.
- Ερ. Δεν τον πρόλαβες.
- Σ.Ν. Όχι.
- Ερ. Ούτε τους άλλους...
- Σ.Ν. Ούτε τον Καρεκλά θυμάμαι...
- Ερ. Πότε πέθανε ο Ροδινός; Ποια χρονιά περίπου;
- Ερ. Δεκαετία του τριάντα πρέπει να 'τανε...
- Σ.Ν. Ο Ροδινός, ναι εκεί, μάλλον, δεκαετία του τριάντα. Αλλά ούτε και τον Μπαξεβάνη, που ο Μπαξεβάνης απόθανε τώρα τελευταία δεν τον είχα... δεν τον είχα γνωρίσει ποτέ. Δεν έτυχε να τον γνωρίσω τον Μπαξεβάνη. Τον Καρεκλά θυμάμαι, εδώ ήταν βέβαια σε αθλία κατάσταση τότε, γέρος ας πούμε, ταλαιπωρημένος και έμπαινε μάλιστα, κατέβαινα εγώ, αν ήμουνα δεκαοχτώ - δεκαεννιά χρονών, τον είχα συναντήσει εδώ στο Ρέδεμνος σ' ένα καφενείο, και τότε κοροϊδευανε δηλαδή ο κόσμος. Εγώ δεν τότε γνώριζα και νομίζω ήτανε... έκανε ο Γεράσιμος τότε καφενείο.
- Ερ. Ο Σταματογιαννάκης;
- Σ.Ν. Ο Σταματογιαννάκης, αν δεν απατούμαι ή... Όχι. Ένας άλλος τον λέγανε Μπάμπη, έπαιζε λύρα κι αυτός αλλά δεν θυμάμαι το επίθετο του. Μάλλον στου Μπάμπη πρέπει να ακούσεις, το καφενείο του Μπάμπη.
- Ερ. Ναι, πού ήτανε αυτό;
- Σ.Ν. Εδώ στις Τέσσερις Μάρτυρες, μόλις πάρουμε κάτω το... δεν θυμάμαι.
- Ερ. Στα Χασαπιά; Τα προλάβετε τα Χασαπιά εσείς; Όχι στα Χασαπιά;
- Σ.Ν. Όχι.
- Ερ. Τα προλάβετε;
- Σ.Ν. Όχι. Δεν τα θυμάμαι τα Χασαπιά εγώ, δεν πολυκατέβαινα εγώ και στο Ρέδεμνος βέβαια.
- Ερ. Του Μπάμπη που είπατε ότι είναι αυτό;
- Σ.Ν. Αυτός είχε ένα καφενείο.
- Ερ. Στη Μεγάλη Πόρτα κάτω;
- Σ.Ν. Μόλις περάσουμε απ' τη Μεγάλη Πόρτα, δεξιά, μπαίναμε σ' ένα στενάκι, εκεί μέσα ήτανε ο Μπάμπης. Κι εκεί, αν θυμάμαι καλά, εκεί τον είχα δει

τον Καρεκλά, αλλά σου λέω ήταν σε αθλία κατάσταση, μετά από κάνα - δυο χρόνια απόθανε.

Ερ. Πότε πέθανε περίπου; Πότε πέθανε περίπου ο Καρεκλάς;

Σ.Ν. Ο Καρεκλάς πρέπει ν' απόθανε το '60...όι, ναι.

Ερ. Εκεί περίπου...

Σ.Ν. '60, '61 πουθενά πρέπει να απόθανε.

Ερ. Κι όταν τον είδατε έπαιζε με άλλον οργανοπαίχτη ή μόνος του;

Σ.Ν. Δεν έπαιζε αυτός τότε, δεν έπαιζε.

Ερ. Απλά βαστούσε τη λύρα ας πούμε και...;

Σ.Ν. Όχι καθόλου, τίποτα.

Ερ. Α καθόλου, τίποτα;

Σ.Ν. Ε αφού ήταν, σου λέω, σε ένα, να έτσι ήταν διπλωμένος...

Ερ. Διπλωμένος...

Σ.Ν. Ε, μια ετοιμασιά, ας πούμε.

Ερ. Τον Φουσταλιέρη τον έχετε γνωρίσει;

Σ.Ν. Όχι, ούτε τον Φουσταλιέρη.

Ερ. Την Λαυρεντία την είχατε δει να τραγουδάει;

Σ.Ν. Όχι.

Ερ. Γυναίκα που να παίζει λύρα εδώ στο νομό Ρεθύμνης, υπάρχει;

Σ.Ν. Αν εξαιρέσεις την Τασούλα, α, είναι κι η Δασκαλομαρκάκη αλλά αυτή είναι...

Ερ. Λαούτο παίζει αυτή.

Ερ. Και λύρα παίζει.

Ερ. Είναι κι άλλη κοπέλα;

Σ.Ν. Κι η Ταγάκη. Μυλοποταμίτισα είναι.

Ερ. Το όνομά της;

Σ.Ν. Γωγώ, Γεωργία. Και η Τασούλα, η Τασούλα τώρα... που η μάνα της βέβαια είναι από δω απ' τ' Αμάρι, ο πατέρας της δεν είναι Κρητικός. Την Τασούλα την είχε συγκεκριμένα το... το Star.

Ερ. Την Τασούλα;

Σ.Ν. Την Τασούλα.

Ερ. Άρα είναι στην Αθήνα.

- Σ.Ν. Στην εκπομπή που παρουσιάζει η... πώς την λένε, η Λαμπίρη.
- Ερ. Α.
- Σ.Ν. Τα μεσημέρια, απ' τις δυο η ώρα μέχρι τις τεσσερσήμισι. Σε μια φάση με φώναζε ο γιος μου, μου λέει «μπαμπά άνοιξε την τηλεόραση να δεις τη..., να δεις την Τασούλα στο τάδε κανάλι».
- Ερ. Κύριε Νίκο ποιες είναι οι δυσκολίες του επαγγέλματος;
- Σ.Ν. Πολλές. Πολλές.
- Ερ. Υπήρξαν περιπτώσεις που είπατε... που μετανιώσατε, που είστε λυράρης;
- Σ.Ν. Σε φασαρίες.
- Ερ. Όταν λες φασαρίες;
- Σ.Ν. Και στις μπαλωδιές, μον' ευτυχώς τώρα τις έχουν σταματήσει.
- Ερ. Υπήρξαν φορές που κινδυνέψατε δηλαδή;
- Σ.Ν. Ε ναι, όταν βλέπεις τον άλλο και είναι πιωμένος και έρχεται μπροστά σου και βγάζει το πιστόλι ας πούμε, ξέρεις τώρα πώς θα το χειριστεί αφού είναι πιωμένος; Ότι δεν ξέρει να το χειρίζεται, τι; Παλιά, επαίζανε σε γάμους μπαλωδιές, αλλά πώς τις παίζανε; Την ώρα που θε' να φύγει ο γαμπρός απ' το σπίτι του, να τότε πάρουνε τώρα να τότε πάνε στην εκκλησιά θα βγει, θα βγάλουνε ένα - δυο πιστόλια, θα παίζουνε μια γεμιστήρα και τελείωναν οι σφαίρες και..., στα Λιβάδια γινόταν αυτό, την ώρα που ήθελε να βγει από την εκκλησιά να χορέψει το χορό τση νύφης που λέμενε, άντε να παίζουνε άλλη μια φορά, ένα - δυο πιστόλια και τελείωνε. Ενώ τώρα απ' το '80 κι ύστερα, το πήραν στο καλαμπούρι ας πούμε και ο πιο άσχετος... πήγα μια φορά σ' έναν γάμο κι έχει πάρει ένας ένα πιστόλι και λέει του διπλανού του, λέει «ρε συ πώς γεμίζει το πιστόλι; Γέμισε μου το γιατί δεν ξέρω να το γεμίσω». Άντε τώρα να παίζει αυτός ο άνθρωπος, να πιει κάνα δυο κρασάκια και ν' αρχίσει να παίζει μπαλωδιές. Δεν είναι επικίνδυνο να σε σκοτώσει;
- Ερ. Σας έχουν σημαδέψει έτσι ποτέ;
- Σ.Ν. Δεν έτυχε, δεν έτυχε.
- Ερ. Άλλη δυσκολία; Που να είπατε, τι θέλω εγώ και είμαι λυράρης; Αλλά να το είπατε σοβαρά όχι έτσι αστεία.

Σ.Ν. Ε, ναι. Άλλες φορές από, από μεθυσμένους, που σε ταλαιπωρούνε στο πάλκο, που αυτό και σου παίρνουν το μικρόφωνο για να τραγουδήξουν και τώρα τελευταία δηλαδή την έχουν βγάλει κι αυτή τη μόδα. Και βλέπεις αααπ! Και σιμώνουνε κι αγκαλιάζουνε, αγκαλιάζουνε εκεί πέρα δέκα άτομα και κλείνουνε το πάλκο και παίρνουνε τα μικρόφωνα των καλλιτεχνών και εγώ έχω παρεξηγηθεί δυο - τρεις φορές. Πάνε να κατεβάσουν το μικρόφωνο; «Άσε το μικρόφωνο κει παέ, το μικρόφωνο είναι για μένα». Αν θες να τραγουδήσεις πήγαινε να βρεις μικρόφωνο να τραγουδήσεις. Δηλαδή πολλές φορές, καταρριέσαι τη στιγμή που... Γιατί, ενώ παλιά σεβόταν τους καλλιτέχνες, τους σεβόταν. Θυμάμαι μια φορά και είχε πάει ο Μουντάκης σ' ένα χωριό, δεν θυμάμαι το χωριό και του 'χανε κάνει αψίδα, με δάφνες και μ' ιτιές. Σεβότανε, τα παλιά χρόνια σεβότανε τους καλλιτέχνες, τους σεβότανε ας πούμε ο κόσμος, τους πρόσεχε. Ε τώρα η νεολαία, αλλά δεν φταίνει κι ο κόσμος, πάλι εμείς φταίμε γιατί δίνουμε τα δικαιώματα στη νεολαία τη σημερινή να φέρεται κατ' αυτόν τον τρόπο. Κι ειδικά στα χωριά τα δικά μας. Γιατί πίνουνε δυο - τρία και μετά σου λέει μπα... τους προκαλεί βέβαια κι ο καλλιτέχνης. Τους προκαλεί.

Ερ. Να ρωτήσω κάτι όσον αφορά το παρελθόν στο χορό πάνω.

Σ.Ν. Ναι.

Ερ. Όταν σας παράγγελλε μια παρέα χορό, η σύσταση της παρέας ποια ήταν; Ήτανε... πόσα άτομα σηκωνόντουσαν;

Σ.Ν. Ε, ανάλογα την παρέα. Μπορεί να ήτανε η παρέα, μπορεί να ήτανε και τρία άτομα, μπορεί να 'ταν και δεκαπέντε.

Ερ. Και πάντα μπροστά ποιος έβγαινε;

Σ.Ν. Όποιος...

Ερ. Εννοώ, άντρας;

Σ.Ν. Άντρας. Ε, καμιά φορά άμα η γυναίκα χόρευε καλά, εβάνανε και την γυναίκα μπροστά. Άμα χόρευε καλά.

Ερ. Είχα ακούσει σε μία άλλη περιοχή ότι σηκωνόταν ένας άντρας πάντα με δύο γυναίκες από πίσω. Αυτό ίσχυε σ' εσάς;

- Σ.Ν. Αυτό παλιά, παλιά γινότανε στα Χανιά. Εσήκωνε... μπορεί να σηκώσει δεκαπέντε γυναίκες ένας άντρας. Και τη χόρευε μια - μια. Να της κάνει τον κύκλο, να την διώξει να πάει πίσω, να πιάσει την άλλη.
- Ερ. Μπροστά τώρα η κάθε γυναίκα;
- Σ.Ν. Ναι.
- Ερ. Ή δεύτερη πάντα;
- Σ.Ν. Σηκωνότανε δεκαπέντε γυναίκες σ' ένα κύκλο, ο άντρας μπροστά, αυτός έστερνε το χορό. Θε' να κάνει ένα κύκλο και να πει της γυναίκας πήγαινε πίσω να πιάσεις την άλλη, μέχρι να τις χορέψει και τις δεκαπέντε. Αν ήθελε να σταματήσουν τα όργανα δημιουργούντανε φασαρία.
- Ερ. Στα μέρη σας από κει;
- Σ.Ν. Σε μας όχι. Αυτό που σου λέω γινόταν στα Χανιά.
- Ερ. Στα μέρη σας πώς ήταν; Μπορεί να 'ταν και δύο άντρες...
- Σ.Ν. Ε εμάς στα μέρη μας σηκώνονταν η παρέα όλοι μαζί.
- Π.Μ. Όχι, κι ακόμη γίνεται στα Χανιά, μπορεί να χορέψουν όλοι μαζί. Ανεξάρτητα αν είναι γυναίκα ή άντρας.
- Ερ. Στα Χανιά;
- Σ.Ν. Ναι, ναι.
- Ερ. Ξέρω εγώ να πιάσεις μπροστά...
- Ερ. Εγώ λέω για να είναι δύο άντρες πρώτος δεύτερος το βλέπατε;
- Σ.Ν. Συχνά διότι όταν χορεύει ο πρώτος, θέλει τον δεύτερο να τότε κρατεί καλά.
- Ερ. Ναι, ναι. Πιο παλιά λέω. Που δεν κάνανε έτσι πολλά πηδήματα ή...
- Σ.Ν. Και πιο παλιά, και πιο παλιά.
- Ερ. Και πιο παλιά.
- Σ.Ν. Ναι, και πιο παλιά.
- Ερ. Στο Μυλοπόταμο ο σκοπός του Κλειδόνα υπήρχε; Την εποχή που ήσασταν είκοσι χρονών, πριν φύγετε.
- Σ.Ν. Εκάνανε κλήδονα θυμάμαι και κάνανε κλήδονα ας πούμενε αλλά χωρίς όργανα. Χωρίς όργανα.
- Ερ. Χωρίς τραγούδια, χωρίς τίποτα;
- Σ.Ν. Απλώς λέγανε τις μαντινάδες, ήταν μαζεμένοι ας πούμενε δεκαπέντε, είκοσι, τριάντα άτομα, όλο το χωριό κι είχανε βάλει μέσα σ' ένα σκαμνί

οτιδήποτε, αχλάδια, ε, ντομάτες, αγγούρια ό,τι θες εβάναν μέσα και γράφανε... ήλεγες τη μαντινάδα εσύ, τακ να βουτήξει τη χέρα του ένας να βγάλει το αχλάδι και τη μαντινάδα που ήλεγες εσύ είχε γραμμένα τα ονόματα, απάνω στα φρούτα ή ξέρω 'γω...

Ερ. Και την τραγουδούσαν την μαντινάδα αυτή ή...;

Σ.Ν. Κουβεντιαστά την λέγανε.

Ερ. Κάλαντα του Λαζάρου;

Σ.Ν. Του Λαζάρου; Εγώ κάλαντα μόνο τη Πρωτοχρονιά, τα Χριστούγεννα και τα Φώτα.

Ερ. Κάνα μοιρολόι της Παναγίας;

Σ.Ν. Όχι. Τέτοια δεν είχαμε.

Ερ. Λαζώτης;

Σ.Ν. Αυτοί οι χοροί υπήρχαν παλιά, βέβαια, ο πατέρας μου σαν παλιός λυράρης τους έπαιζε κι ο Συγλέτος που σας είπα προηγουμένως που είναι απ' τον Αϊμίωνα, κι αυτός τους έπαιζε αυτούς τους χορούς. Αλλά δεν βρέθηκε κάποιος να τους γράψει σ' ένα κασετόφωνο, να υπάρχουν ακόμη. Και πώς τον λέγαν μωρέ τον... τον Μουντάκη τον χωριανό; Παλιός λυράρης κι αυτός κι από 'κει ο Μουντάκης επήρνε πολλά στοιχεία. Ο Καφάτος. Κι ο Καφάτος τους έπαιζε αυτούς τους χορούς απ' ό,τι θυμάμαι εγώ ας πούμε κι απ' ό,τι έχω ακούσει.

Ερ. Τριζάλη; Το ίδιο;

Σ.Ν. Κι αυτόν τότε παίζαμε.

Ερ. Ζερβόδεξο;

Σ.Ν. Τριζάλης... ο τριζάλης ήταν το πλείστο δεν θυμάμαι τώρα... Αμαργιώτης ή Αηθασιλιώτης. Μάλλον αμαργιώτης ο τριζάλης είναι αμαργιώτης, στο Αμάρι τον παίζανε αυτόν. Εγώ θυμάμαι απ' τον πατέρα μου, τα τουρναράκια, το λαζέλικο, το πρινιανό.

Ερ. Α, είχαν πρινιανό.

Σ.Ν. Ναι.

Ερ. Αγκαλιαστό;

Σ.Ν. Ε, ο αγκαλιαστός τώρα ήτανε ο...

- Ερ. Στην Ιεράπετρα, από εκεί στη Σητεία έχουνε έναν που έχει και ειδικά λόγια.
- Σ.Ν. Α δεν ξέρω.
- Ερ. Όχι. Μάλιστα.
- Σ.Ν. Βέβαια μετά... εγώ απ' ό,τι άκουγα, δηλαδή δεν είχα δει, μόνο το λαζέλικο είχα δει στο χωριό, κοπέλι που ήμουνα, τον έπαιζε ο πατέρας μου, τον χόρευαν.
- Ερ. Πώς βλέπετε τώρα τα πράγματα στη μουσική;
- Σ.Ν. Εδώ τα βλέπω άνω - κάτω.
- Ερ. Δηλαδή;
- Σ.Ν. Ε...
- Ερ. Είναι κάτι που δεν σας αρέσει, που αν μπορούσατε θα το αλλάζατε;
- Σ.Ν. Πολλά πράγματα δεν μου αρέσουνε αλλά δεν μπορούμε να πούμε και τίποτα.
- Ερ. Δεν σας αρέσουν πράγματα όσον αφορά τη συμπεριφορά των λυράρηδων, ας πούμε;
- Σ.Ν. Α μπράβο! Ναι.
- Ερ. ... ή και όσον αφορά τη μουσική ή το στίχο;
- Σ.Ν. Όχι. Ο στίχος είναι πάντα ο ίδιος και η μουσική, ανάλογα το πώς τη δίνεις στον κόσμο και πώς φέρεσαι στον κόσμο και τι... Γιατί ακούς ας πούμε, «εγώ δεν παίζω παράδοση», έχουν παρεξηγήσει τη λέξη παράδοση. Η παράδοση δεν είναι να παίζεις τα κομμάτια του Καρεκλά ή του Ροδινού, ή του Μπαξεβάνη. Η παράδοση είναι ό,τι παίζεις να το παίζεις σεμνά και σωστά την ώρα που κάθεται στο πάγκο.
- Ερ. Να σας πω όμως και κάτι; Στο Λυκαβηττό ας πούμε προχθές είχε μια συναυλία και σε κάποιο σημείο άκουσα τόσα καλαματιανά και τσιφτετέλια και λέω μα καλά ήρθα σε συναυλία κρητικής παραδοσιακής μουσικής; Γιατί ο καθένας έπαιζε το τραγούδι του και έκανε ας πούμε εφτά - οχτώ τραγούδια να ακούσω ένα συρτό ή μια κοντυλιά.
- Σ.Ν. Εγώ δεν την είδα τη συναυλία αυτή...
- Ερ. Δεν λέω ότι είναι κακό, απλά αυτό δεν έχει σχέση δηλαδή ο σκοπός που θα παίζεις να είναι λίγο...

- Σ.Ν. Κοίταξε να δεις. Στην παράδοση, στην παράδοση υπήρχανε και τα καλαματιανά, υπήρχανε και όλοι οι μουσικοί...
- Ερ. Ο πατέρας σας ας πούμε, έπαιζε καλαματιανά;
- Σ.Ν. Πώς δεν έπαιζε;
- Ερ. Τσάμικα;
- Σ.Ν. Όχι.
- Ερ. Όχι.
- Σ.Ν. Τσάμικα δεν... γιατί δεν ήξερε να τα παίξει, αλλά κι αυτά είναι παραδοσιακά. Είπαμε έχουμε παρεξηγήσει τη λέξη παράδοση.
- Ερ. Ναι, αυτό λίγο, τη γνώμη σας.
- Σ.Ν. Όλα αυτά τα κομμάτια είναι παραδοσιακά.
- Ερ. Ναι, εντάξει αλλά δεν είναι κρητικά τα τσάμικα.
- Σ.Ν. Όχι, αρκεί, αρκεί να τα παίζεις σωστά και σεμνά. Αυτή είναι η παράδοση η δικιά μας, να βγεις στο πάλκο να παίζεις ό,τι όργανο παίζεις, είτε λαγούτο παίζεις, είτε μαντολίνο παίζεις, είτε λύρα παίζεις, να παίζεις, να παίζεις σεμνά κι ωραία. Να μην κάνεις αυτά που κάνουν σήμερα.
- Ερ. Εννοείτε περισσότερο από τεχνικής πλευράς, από τον τρόπο παιξίματος;
- Σ.Ν. Απ' τον τρόπο παιξίματος και απ' τη συμπεριφορά του καλλιτέχνη επάνω στο πάλκο... α, ου! Και να γαβγίζει και να φωνάζει. Αυτή για μένα δεν είναι παράδοση. Παράδοση είναι... να παίζεις κομμάτια, να παίζεις κομμάτια καινούρια δικά σου, δικά σου, αλλά να αποδώσεις και να τα παίζεις στον κόσμο, όμορφα, σεμνά κι ωραία. Όχι να λες, «μωρέ πάμε να σπάσουμε ωρέ και ου...» και να γαβγίζεις και να φωνάζεις. Για μένα αυτή δεν είναι παράδοση. Για μένα. Τώρα το πώς θα βάλει την κιθάρα, που βάζουμε τώρα τελευταία γιατί παλιά δεν βάζανε κιθάρα, το μαντολίνο, το μαντολίνο ήταν στην αφάνεια, δεν θα το άκουγες το μαντολίνο εκτός αν τ' ακούς σε καμιά παρέα, καμιά φορά. Το μαντολίνο εγώ το 'βαλα σε δισκογραφία. Κι από 'κει και πέρα όλοι αρχίζανε μετά και το βάζουν. Εγώ το 'βαλα το '75. Εγώ δεν είχα ακούσει μαντολίνο στη δισκογραφία, εγώ το 'βαλα.
- Ερ. Πόσους δίσκους έχεις γράψει;
- Σ.Ν. Ε, δεν θα 'ναι καμιά δεκαριά;
- Ερ. Μεγάλοι δίσκοι, εννοείς;

- Σ.Ν. Ε... κι όταν εξεκίνησα είχα γράψει δυο μικρούς.
- Ερ. Και ποιο είναι το αγαπημένο σου κομμάτι; Φαντάζομαι η *Ροδαριά*;
- Σ.Ν. Όλα. Ε αυτό που με... με ξεπέταξε.
- Ερ. Υπάρχει κάποιο άλλο που σου αρέσει καλύτερα έτσι κατά βάθος; Πέρα απ' αυτό που σε βοήθησε και...
- Σ.Ν. Ναι, πώς δεν υπάρχουν;
- Ερ. Ποιο; Ποιο είναι αυτό; Θα διάλεγες κάποιο;
- Σ.Ν. Παράδειγμα ένα κομμάτι που το έχω γράψει τώρα, με το Μιχάλη το έχουμε γράψει.
- Ερ. Πώς λέγεται;
- Σ.Ν. «Φτερά δεν έχω μα ψηλά η αγάπη σου με βγάνει».
- Ερ. Όταν λέτε με το Μιχάλη; Έχετε βγάλει μαντινάδες; Με τον Μιχάλη τον Πετσάκη.
- Π.Μ. Έχουμε ηχογραφήσει μαζί το τραγούδι.
- Ερ. Αλλά είναι δικό σας. Μουσική και στίχοι;
- Σ.Ν. Οι στίχοι δεν είναι όλοι δικοί μου. Έχω πάρει κι απ' τη... μια κοπελιά απ' το Ηράκλειο, Σπαντιδάκη λέγεται.
- Ερ. Μαρία;
- Σ.Ν. Ναι.
- Π.Μ. Δέσποινα, Δέσποινα.
- Ερ. Α, Δέσποινα;
- Σ.Ν. Η Δέσποινα, που λέω κι εγώ Μαρία, Δέσποινα.
- Ερ. Ευχαριστούμε πάρα πολύ κύριε Σωπασή.
- Ερ. Ευχαριστούμε πάρα πολύ!
- Σ.Ν. Λοιπόν κι εγώ ευχαριστώ και να μαστε καλά, να γλεντούμε...
- Ερ. Κι εσύ να προσφέρεις αυτά που προσφέρεις.
- Σ.Ν. ... Αλλά παραδοσιακά.